

Gik ma ne ochwe kapok ochwe chakruok

Sesil N. Rait

Yangruok

Ere kaka gik moko duto ne ochako? Be gik moko duto ne owuok kanye? Ere kaka wanyalo lero galaksi ma ni kar higni trillion mag ler? En karang'o ma ne ochwee Polo, Mach, Ang'eyo kod Jochiende? Be ne ochwegi kapok ochwegi e buk mar Chakruok?

Wachako neno ni gino ma omiyo gik moko duto en gino ma nigi teko ma malo moloyo mar dhano ma nigi teko maduong'ie moloyo, rieko kendo gino ma nigi tim makare gi timbe mabeyo.

En gima tek ne pachwa ma nigi giko ng'eyo tiend wach ma onge chakruok kendo onge giko, ma en KIDO DUTO. To NYASAYE nitie kuonde duto; ma en En kinde duto, en sani kendo kinde duto obiro bedo. Historia nyiso ni oganda duto osebedo ka lamo kit ng'at moro ma nigi teko moloyo ji duto kendo ne giyie ni nitie ngima ma okadho ngima mar piny. Suleman nowacho ni Nyasaye noketo gombo ma kamano e chuny dhano. e "Oketo nyaka chieng' e chuny dhano, kata kamano ok ginyal ng'eyo gima Nyasaye osetimo chakre chakruok nyaka giko." (Jaote 3:11-12)

Sura mar 1

Polo kod mach

Bende Polo ne ochwe kata osebedo ka nitie kinde duto?

Polo ma ni e polo en kama Nyasaye odakie. Kaka Nyasaye nitie kuonde duto, nitie kinde duto, kendo nikech Polo en kar dak mare, to nyaka bed ni Polo ne nitie kinde duto. Mano e polo ma joma kare biro dak e iye nyaka chieng'. To malaike ne nitie kinde ma "Nyasaye nochueyo polo kod piny ma ok gin mag polo" kaka penjo ma Nyasaye nopenjo Yubu nyiso. "Ne in kanye ka ne aketo fundament mar piny? ... kidi ma ne ochung' e kabedone ka sulwe mag okinyi ne wer kanyachiel kendo malaike duto ne goyo nduru gi mor?" (Yubu 38:4-7)

Wacho qwachi: Omiyo, sulwe mag odhiambo kod malaike ne nitie e kinde ma ne ochwee gik moko. Ok ong'ere kinde ma Nyasaye nochueyogi.

Polo kaka kar dak mar Nyasaye ok onego okaw gi:

- a. Polo ma ni e kor polo ma nyiso polo ma ni e kor lwasi, kaka "winy mag polo" kata "boche mag polo." (Matayo 6:26; 8:20; Tich Joote 10:12; 11:6; Jakobo 5:18)

- b. Polo ma ni e bath polo, ma en kama “chieng’,” “dwe,” kod “sulwe” nitie. (Chakruok 1:14-16; Zaburi 8:3-4; Matayo 24:29,35; Marko 13:15,31; Jo-Hibrania 11:12; Fweny 6:14; 20:11)

To iwacho ang’o kuom Hell, bende osebedo ka nitie kinde duto kata ne ochueye?

Ka ne ochue polo ma gin jo roho ma kare, ma gin malaike, ne onge dwaro mar Hell nyaka Satan, kod malaike mage ne odagi. “Nimar ka Nyasaye ne ok oweyo malaike ka ne gitimo richo, to nobologi e mach ma ok tho, kendo noketogi e nyor mag mudho ma ng’ich mondo oritgi nyaka chieng’ bura.” (2 Petro 2:4-5)

Wacho qwachi: Wach mar “Machiel” iloke kowuok e wach mar dho Grik ma iluongo ni Tartaroósas kod tartaroo ma Strong’s Concordance chiwo tiende ni “gony ma iye matut moloyo mag Hades; Omiyo, nenore ni malaike ma ne odagi oorogi e bath Tartarus mar Hades, kama ginyalo dak kuom thuolo matin nyaka giorogi e kum ma nyaka chieng’, ma en Gehena.

“Malaike ma ne ok odong’ e lochgi giwegi, to ne oweyo kar dakgi mowinjore, oseketogi e nyor ma nyaka chieng’ e bwo mudho mapek nyaka e bura mar odiechieng’ maduong’no.” (Juda 6)

Wacho qwachi: Kinde duto ma ne ochwee Hell, ne okete kendo oketo ne joma ng’anjo kendo ma richo e tho margi mar ariyo. Moko kuom weche mamoko ma inyiso gin:

1. “mach ma wang’o, [kama] ywak kod ng’ich mar lak biro bedoe.” (Matayo 13:42)
2. “mach ma nyaka chieng’ ma oseik ne jachien kod malaike mage.” (Matayo 25:41)
3. “ketho,” (ketho) ok mar joma ok kare. (Jo-Filipi 3:19)
4. “ketho ma nyaka chieng’ kowuok e wang’ Ruoth Nyasaye kendo kuom duong’ mar tekone.” (2 Jo-Tesalonika 1:9)
5. “tho mar ariyo.” (Fweny 2:11)
6. “Ibologi mangima e nam mar mach kod sulfur, ... iyudo kum odiechieng’ kod otieno nyaka chieng’ nyaka chieng’.” (Fweny 20:10)
7. “nam ma wang’o gi mach kod sulfur, sulfur.” (Fweny 21:8)

Sura mar 2

Malaika Mar Jehova

Ka Musa ne dwaro ng’eyo nying Nyasaye mondo onyis owetene ma Jo-Hibrania ma ne ni Misri, Nyasaye nowacho ni en “AN AN AN”, kendo e yo machuok ka owuoyo kuome owuon kaka AN. (Wuok 3:14) Bang’e, nowacho ni mondo onyis jodongo mag Israel ni Nyasaye, Nyasaye mar jodongogi, osefwenyore ne en. Pogruok en ni Nyasaye ne wuoyo kuome owuon e yo ma ng’ato nyalo ng’adogo bura, e yor ng’at mokwongo (AN), to Musa ne dhi wuoyo kuome e yor ng’ato owuon, e yor ng’at mar adek (EN [NG’AT] = Jehova).

Kata obedo ni nitie oganda mang'eny mag malaike mag Nyasaye, "malaika mar Nyasaye" kata "mar Nyasaye" nenore ni (a) opogore gi malaike mamoko, kendo (b) kinde mang'eny ipimo gi Nyasaye owuon, mana kaka achiel kuom jokanyo mag Nyasaye kendo nyalo bedo ni en ng'at ma iluongo ni "malaika mar bedone" (e wang'e, l:3" mare.

"Malaika mar Nyasaye" kata "mar Nyasaye" e Singruok Machon ne nyalo bedo maber ni en achiel kuom Nyasaye ma ne bang'e odoko dhano kaka Yesu Kristo (Johana 1:1-3,14).

Gik ma ondiki e Singruok Machon

(a) Chakruok 16:7-14: "Malaika mar Ruoth Nyasaye" ne oneno Hagar, jatich ma Sarai, ka ne oringo kuom ruodhe, kendo nonyise ni mondo odok. "kendo ne oluongo nying Ruoth Nyasaye ma ne owuoyo kode ni, In Nyasaye ma neno."

(b) Chakruok 18:1 - 19:28: "Ji" adek nene oneno Ibrahim, achiel kuomgi ong'ere ni en "Ruoth" (18:13-33; kendo ariyo mamoko, ma iluongo ni "malaike" (19:1,15), ne odonjo e Sodom kendo ne gidhi limo wuod wuon Ibrahim, Lut, ka gireso en kaachiel gi jooode kuom ketho mar taonno.

(c) Chakruok 21:8-20: "To malaika mar Nyasaye noluongo Hagar kowuok e polo [e kinde ma bang'e], mopenje niya, Hagar, ang'o ma itimo? Nikech Nyasaye osewinjo dwol mar nyathino kama entie. (ayat 17-18)

(d) Chakruok 22:1-19: "To malaika mar Ruoth Nyasaye naluonge kowuok e polo, kowacho ni, Ibrahim, Ibrahim! an awuon asesing'o, nikech isetimo kamano, kendo ok igeng'o wuoyi, wuoyi ma achiel, ni abiro gwedhi," kod mamoko (v.11-17)

(e) Chakruok 24: 1-67: Dhok ma Ibrahim nowuoyogo ne jatichne ma ne ooro e taon mar Nahor e piny Mesopotamia mondo odhi oyud dhako ne wuode Isaka: "Ruoth Nyasaye, Nyasaye mar polo, mane okawo e ot mar wuonwa, kendo mane omiya, abiro miyo koth mari pinyini, kendo obiro oro malaika mare e nyimi, kendo ibiro kawo chiege ne wuoda kuno." (oda mar 7; neno oboke mar 40)

Wacho qwachi: Jandik (Musa) tiyo kod ranyisi miluongo ni prolepsis, ma iwuoyoe kuom gimoro kapok kindene ochopo, kaka e wuoyo kuom Nero ka en wuoyi, kata obedo ni ne ok en ruoth ka en wuoyi. E yo machal kamano, Ibrahim e kinde ma ne owuoyo kuome e weche ma ne wapuonjore ne ok ong'eyo Nyasaye gi nying' ni Nyasaye, to kaka Nyasaye ma nigi teko duto (Hibrania El Shaddai) (Wuok 6:2-3) – kata obedo ni jandikno nong'eyo.

(f) Chakruok 31: 3-16: "to Ruoth Nyasaye nowacho ne Jakobo ni, Dwog piny jodongoni, kod joweteni; kendo abiro bedo kodi ... To malaika mar Nyasaye nowachona e lek Jakobo: ... kendo nowachona [kaluwore gi wach ma Jakobo nonyiso mon mage], mar]2, ne owiro kidi, kama ne isingona sing'ai: koro chung', iwuok e pinyini, kendo idok e piny ma ne onyuolie." (ayat 3-13)

(g) Chakruok 48:15-16: "Ne ogwedho Josef, kowacho ni, Nyasaye ma wuonwa Ibrahim kod Isaka nowuotho e nyime, Nyasaye mane omiya chiemo kuom ngimana duto nyaka sani, malaika mane ogoya kuom masira duto, gwedh nyithindogo, kendo mondo nyinga obed nying' Ibrahim, oganda mang'eny e kind piny." (ayat 15-16)

Wacho qwachi: Jakobo (Israel) nene ogwedho wuode Josef kod nyithinde ma Efraim kod Manase. "Malaika" ma kae en "malaika mar Nyasaye" e (f) ma malo, kendo opim gi Nyasaye owuon, omiyo kaka achiel kuom Nyasaye.

(h) Wuok 3:1-22: "To malaika mar Ruoth Nyasaye nene oneno ire [Musa] e liel mar mach ma ne owuok e kind bungu. Ne olokore mondo onene, Nyasaye noluongore kowuok e kind bungu, kendo nowacho niya, "An kae ... Bende, nowacho niya, "An Nyasaye mar wuon-gi, Nyasaye mar Isaka, kendo Nyasaye mar Jakobo, e piny Misri," kod mamoko (ayat 2-7a)

Wacho qwachi: "Malaika mar Nyasaye," "Jehowa," kod "Nyasaye," gin kaka gimoro achiel e ndiko ni.

(i) Wuok 13: 21-22: "To Ruoth Nyasaye nodhi e nyimgi [Jo-Israel e wuodhgi kowuok Misri nyaka piny Kanaan] odiechieng' ka otiyo gi bor polo, mondo otelnegi e yo, to otieno kokalo kuom polo mar mach, mondo omigi ler; mondo kik gidhi odiechieng' kendo otieno, polo, polo, kowuok e nyim ji."

(j) Wuok 23:20-23: "Ne, an [Yehowa] abiro oro malaika e nyimi mondo oriti e yo, kendo mondo oteri kama aseiko. Ritruok e nyime, kendo winj dwolne; kik uwang'e; nikech ok obi weyonu richo ka utimone richo, to an. dwolne, kendo itim gik moko duto ma awacho, eka abiro bedo wasiki ne wasiki, kendo jasigu ne wasiki, nikech malaika mara biro dhi e nyimi."

Paro kuom Wuok 32-33:

Bang' bedo gi richo e Got Sinai e yo ma dhi Kanaan (Wuok 32-33), Nyasaye omiyo Israel kum matek kendo noluoro ni obiro kethogi kendo timo oganda maduong' mar Musa e kargi. Musa nokwayo kendo Nyasaye ne oyie mondo owekgi obed mangima kendo gidhi nyime e piny Kanaan, ka osingo ni obiro oro "malaika mara" e nyimgi kendo ogolo jodak mag pinyoko (Wuok 32:34) to ok ka ok owacho mokuongo ni, "Ok abi dhi e kindwu, nikech un oganda ma ng'utgi tek, mondo kik atimnegi gik moko." (Wuok 33:3b)

"Ka oganda ne owinjo wach marachni [mar 33:1-3], ne giywak, kendo onge ng'at ma noketo gik ma ng'ato nyalo ng'ado e wiye. To Ruoth Nyasaye nowacho ne Musa niya, "Uwach ne jo Israel ni, Un oganda ma ng'utgi tek; mondo otimni." Ne giywak, kendo ne gigolo gik ma ne girwako, ne ok girwakogi kendo, kendo Nyasaye ne ok "ochamo"gi. Bende, ne omedo lokore, ka osingo Musa ni, "Bethra biro dhi kodi, kendo abiro miyi yueyo." Musa nodwoko ni, "Ka wang'i ok dhi koda, kik iting'wa malo kae." Kendo ne okwayo Nyasaye mondo onyise duong'

mare kaka ranyisi ni en kaachiel gi oganda ne oyudo ng'uono e wang'e kendo ni ne gibiro bedo kode e wuodhgi. Kaka duoko, Nyasaye nomiyo Musa odonjo e hoho mar kidi ka duong'ne kalo, kae to oneno ng'ute to ok wang'e. (33:4-23)

Kaka ranyisi, wafwenyo e bug Chik ni bang' ka Jo-Israel osechopo bang' higni madirom 40 e yo wuok chieng' mar Aora Jordan, Musa e wach ma ne owacho ma ne omiye weyogi machuok kapok otho, kod kaka Joshua ne otelo negi yo podho chieng' ka gikalo Jordan nyaka Kanaan, nowuoyo kuom gik madongo mopogore opogore ma ne otimore e yo, ka nyiso kaka Nyasaye ne ok ong'iyogi gi jowetegi duto. bedo ma ok oling' kinde ka kinde kendo miyogi kum e yore mopogore opogore. Kendo e 1:32-33, Musa ne nyiso kaka ne owachonegi e Kades-Barnea niya, "Ruoth Nyasaye Nyasayeu ... nowuok e nyimu e yo, mondo omanyini kama unyalo ketoe hemau, e mach otieno, mondo onyisi yo ma unyalo luwo, kendo e polo e odiechieng', ne en gima Nyasaye nosing'o e nyimi" – ma ne en gima Nyasaye nosing'o e nyimi. (kendo onyiso adier kuom nonro marwa ma malo mar Wuok 32-33). To anyuola maduong' ne osebedo ka ng'anjo ahinya e Kades, machiegni gi tong' mar piny Kanaan, ma Nyasaye nomiyogi kum kuom weyo donjo e piny Kanaan nyaka higni 40 bang' ka ne giwuok Misri, ma jogo duto ma ne odagi ne dhi tho e gwenge mag gwenge.

Tieko Wach ewi Wuok 32-33

(k) Ka Israel ne oketo kambu e puothe mag Moab ma yo wuok chieng' mar Yordan ma ochung'ne Jeriko, "malaika mar Ruoth Nyasaye" ne odonjore e geng'o jaote Balaam ma ne nigi chuny mar ng'iewo gik moko mondo kik okuong' Jo-Israel nikech ruoth Balak ma ne en ja Moab. (Kwano 22:22-38) Kendo e ndiko mar 35-38 "malaika mar Ruoth Nyasaye" kod "Nyasaye" nenore ni gin gik maromre.

(l) Bang' ka Israel osedak e piny Kanaan, "malaika mar Ruoth Nyasaye" ne oneno ji mopogore kinde ka kinde kuom gik makende:

a) Ne Israel e Bokim, mondo ogeng'gi nikech ne ok gigolo jodak mag Kanaan nyaka kama ne ochikegi – kendo ne onyisore ni en ng'at ma ne ogologi oko mar Misri. (Jodongo 2:1-5)

b) ne Gideon e Ofra, mondo oket mondo ogol Israel kuom ng'anjo mar Jo-Midian – kendo ong'ere ni en Jehova. (Jong'ad bura 6" 11-14)

c) ne chi Manoa, kendo bang'e ne Manoa, mondo onyis kaka ne gibiro bedo jonyuol mag Samson – kendo ne gifwenyo ni ne gineno Nyasaye. (Jodongo 13:2-25)

d) ne Daudi machiegni gi kar ng'ado cham mar Arauna, bang' weyo tuo ma ne okelo nikech Daudi ne okwano oganda kaka lweny ma onge ng'at ma ne omiye ratiro mar Nyasaye, kendo kama Daudi nonyisoe richo mare. (2 Samuel 24:15-17; rane 1 Kironika 21:18-27)

e) ne Elia, e gwenge motuo ma yo podho chieng' mar Ber-seba ka ne oringo nyaka Horeb kuom Jezebel marach ma ne ni Jezreel bang' nego jonabi ma miriambo ma ne osebedo ka ochung'ne. (1 Ruoth 19:1-8)

f) ne Elia kendo bang'e, kuom wach mar tich ma ne ooro ne ruoth Ahasia e piny Samaria, ma ne dwaro ng'eyo Baal-zebub, nyasaye mar Ekron. (2 Ruoth 1:1-16)

g) dhi e kambi mar Jo-Asiria ma ne ni oko mar Yerusalem, mondo gigoye kendo gires taondno kuom lweny kod ketho. (2 Ruoth 19:35-36)

h) en jaote Zakaria, machiegni gi giko mar ng'anjo mar Juda e piny Babilon, mondo onyise wachno kendo onyise weche ma owinjore, kaka ondik e sula auchiel mokwongo mag Bug Zakaria. Ne iluongo ni "malaika ma ne wuoyo koda" kod "malaika mar Ruoth Nyasaye." (ma bang'e en 1:11, 12: 3:1, 5, 6)

Wacho qwachi: Kata obedo ni (4) nyaka (8) ok nyis ni "malaika mar Nyasaye" ng'eny kaka e weche ma ne ondiki chon, onge gima ni e wehegi ma geng'ogi mondo kik giwuo kuom ng'at achiel ma en achiel kuom Nyasaye moloyo malaika ma nochue ma ne ooro gi Nyasaye. Kendo kamano bende en adier kuom weche adek mosedong' ma wuoyo kuom "malaika mar Nyasaye" ma ok owuoyo kuom kinde moro amora mar tij lendo – ma en, Zaburi 34:7; 35:5,6 – to gin gi ranyisi kuom tijgi mar konyo jomaler mag Nyasaye, mana kaka jomoko bende timo.

Gik ma ondiki e Singruok Manyien

Ka owuoyo kuom Musa, Tich Joote 7:30-32 wacho kama: "Ka higni piero ang'wen osechopo, malaika nene onenore e gwenge mag Got Sinai, e mach ma ne liel e bungu. Kendo 7:38 wacho ni, "Mano e ng'at ma ne ni e kanisa (chopo) e gwenge mag simu gi malaika mane owuoyo kode e got Sinai, kendo gi wuonwa" – ma oler e Pentateuch ni en "malaika mar Ruoth Nyasaye" kendo onyis ni en Ruoth Nyasaye, tiende en ni en achiel kuom jokanyo mag Nyasaye. To ndiko ma ni e Tich Joote nyiso ni malaika ma ne owachno en malaika achielno e gik moko duto ma ne otimore.

Bang'e wan gi 1 Jokorintho 10:1-4, kaka luwogi: "Owete, ok adwar ni ubed gi ng'eyo ni wuonwa duto ne ni e bwo polo, kendo duto ne gikalo e nam; kendo gin duto ne gibatiso [Gr. madho mar roho [pi ma ne owuok kuom kidi ma ne ni Horeb kod Kades-barnea]: nikech ne gimadho kuom kidi mar roho ma ne luwogi: kendo kidino ne en Kristo."

Gima ne omiyo madhono adier ne en Ng'at ma Roho, to ok kidi ma onge ngima ma ne owuokgo. Ng'atno ne en "Kristo," "kidi mar roho." TO "NE LUWOGI." Mano nyaka nyis ni en e ma ne en achiel kuom Nyasaye ma ne odhi gi Israel chakre Misri nyaka Kanaan, kendo pod ne otimo tich mar hono e kinde mopogore opogore e piny Kanaan bende, kaachiel gi bedo ng'at ma ne oneno wuon-gi machon, Ibrahim, Isaka, kod Jakobo, kaka ondik malo chakre e chakruok. To ka ne "odoko ring'o, kendo nodak e kindwa ... kaka ... Nyathi ma achiel kende ma ne owuok

kuom Wuonwa” (Johana 1:14), pod ne nitie malaike mag Nyasaye ma ne tiyo e kinde mopogore opogore, to onge ng’at ma ne luongo ni “malaika mar Ruoth” kata “mar Nyasaye,” ma en, kendo nenore ni en kende, ne oseluongo.

Wacho qwachi: Jo-Israel ne odonjo e Musa, ma ne en warruok mar ringruok kuom bedo misumbni mag Misri. Jokristo odonjo e remb Kristo, ma en warruok margi mar roho kuom ng’anjo mar richo.

Sura mar 3

Malaike

Malaike duto

Wach mar “malaika” thothne iloko gi wach mar dho Hibrania malak kod wach mar dho Grik aggelos – ariyogi duto tiende en jaote kata jatich.

Malaike (e yo ma ji mang’eny tiyogo gi wachno) kod jochiende gin gik ma nigi roho. Ok gin gi ringre ring’o kaka dhano, kata obedo ni malaike osebedo ka nenore e kinde moko ka gin kaka dhano kendo jochiende moko osebedo ka nenore ni nigi kido mar hero kata hero ahinya ringre dhano.

Nitie malaike mabeyo kod malaike ma osepodho – malaike mag Nyasaye kod mag Satan. Bende nitie roho miluongo ni jochiende ma ni e bwo loch mar Satan. Ne owuoyo kuom malaike nyadi mang’eny e Muma. Bende, iluongo jochiende kaka “jochiende,” “tipo ma ok ler” kod “tipo marach.”

Chikruok mar malaike

E neno mare ka en e Chula mar Patmos, Johana nondiko kama: “Kendo ne aneno malaike abiriyo ma ochung’ e nyim Nyasaye” (Fwenyo 8:2) – ma ji mang’eny okawo kaka “malaike madongo,” kata obedo ni mano ok oket maler gi Ndiko Maler. To buk mar Cambridge (1965) wacho ni: “Oboke ma ng’ato nyalo ng’eyogo nyiso ni onego wane jogi kaka malaike madongo abiriyo; 6:11).

Wacho qwachi: “Oboke ma ok adier” en buk kata ndiko ma ng’at ma wacho ni jandikne ok en jandik madier. Buku mar Enok ne ochoki kowuok e ndiko mag Jo-Yahudi ma ne oyie ni ne ondik e higa mar 150 kapok Kristo obiro.

Wacho qwachi: To chung’ e nyim Nyasaye nyalo bedo ni ok en mana gima dwarore mondo omi malaika obed malaika maduong’ kata mondo onyis ni en malaika maduong’. Nikech Yesu nowacho niya: "Une mondo kik utim ng’anjo ne achiel kuom nyithindo matindogi [jogo ma oyie ma ng’won kuome owuon, ndiko mar 3-6]; nikech awachonu ni malaikegi e polo neno

wang' Wuora ma ni polo kinde duto" (Mathayo 18:10). Kendo Gabriel nowacho ni, "An ... achung' e nyim Nyasaye" (Luka 1:19); kata kamano, ndiko ok luonge ni "malaika maduong'" kata obedo ni buk mar Enok ma en ndiko mar miriambo luonge kamano.

Nenore ni nitie rang'iny e kind malaika kuom tiyo maler gi wach mar "malaika maduong'," ma tiende en malaika ma malo molooyo, ma yudore nyadi riyo e Singruok Manyien. Kama achiel en 1 Jo-Tesalonika 4:16, kama wach ma nyiso adier, kata obedo ni otigodo e loko, oweyo oko e ndiko mar dho Grik, kendo kuom mano ne nyalo winjore ni en "malaika maduong'," kendo kuom mano ne oyiene mondo obed gi malaika mathoth kendo kuom mano ne en kidieny mar malaika madongo. To bende yudore e Yuda 9, kama Mikael oting'o nying' kendo iluongo ni "malaika maduong'," mana kaka ne onyiso ni en kende, kata obedo ni Yuda nong'eyo maber bug Enok ma ne ondik gi weche ma miriambo.

Kata kamano, ok wabed mana e ndiko mana kuom wach mar "malaika maduong'," mar nyiso rang'iny e kind malaika. To wabiro wuoyo e sula ma kawuono kuom mana ariyo mamoko.

(a) E 2 Petro 2:4 kod Yuda 6, owuoyo kuom malaika ma ne otimo richo, kendo Yuda medo wacho ni ne "ok girito lochgi giwegi, to ne giweyo kar dakgi mowinjore." Mano nyiso ni ng'ato onego omiye rang'iny kendo omiye tich e kuonde moko kod ting' moko.

Wacho qwachi: Gimoro ma "onyiso" en ng'eyo ma ng'ato owuon ng'ado.

(b) Bende, 1 Petro 3:22 wuoyo kuom Yesu Kristo, ma ni e lwet Nyasaye ma korachwich, bang' dhi e polo; malaika kod teko kod teko bedo e bwo lochne." En gima nyalo bedo ni "loch" kod "teko" nyiso kidienje mag malaika ma nigi migepe kod ting' makende molooyo kuom gik ma nochue ma ok gin malaika – mana kaka e Jo-Filipi 1:1 wayudo ni oboke ma ne ondiki ne Sa-Filipi kod Kristo duto . jodikon" – ma ok nyis ni "bishop" kod "jodikon" ne ok gin "jomaler," to molooyo, ne gin jomaler ma ne nigi ting' kod tije makende ma ne omigi.

Wacho qwachi: Muma ma iloko bang' Muma mar King James, thothne nigi jatendgi kar bedo gi "bisop." Ka ne iloko Muma mar King James, Kanisa mar Ingesa ne nigi tich kata ofis mar Bishop. Kaka Ruoth James ne en jatend Kanisa mar Ingesa, nomiyo chik ni mondo oket Muma mar Ruoth James mondo owinjore gi puonj kod timbe mag kanisa mar Ingesa. Wach mar bisop oloso e bug Pinyruoth ma Ok Olosi gi Lwedo, ma BbleWay Goyo.

(1) KERUBI (ng'eny mar kerubi). Jogi gin joma okwongo wuoyo kuomgi kendo nenore ni gin moko kuom joma nigi rang'iny mamalo ahinya.

(a) Bang' ka Adam gi Hawa osetimo richo kendo osegologi oko mar Eden. Nyasaye "ne oketo Kerubim e puoth Eden, kod mach mar ligangla ma ne riembo yore duto, mondo orit yo mar yien mar ngima" (Chakruok 3:24). To kae onge ler ma nyiso kaka kerubigo chalo.

- (b) Piche ariyo mag “kerubim” ma ne olosi gi mula kendo ma ne ochung’ e giko ariyo mag ng’uono ma ne ni e wi sanduku mar singruok e Kama Maler Mogik mar Hema mar Romo ma ne Nyasaye omiyo Musa oger e Got Sinai bang’ ka Jo-Israel osegony e tuech mag Misri. Kuno Nyasaye nosingo ni obiro romo gi Musa kendo “obiro loso kode” kowuok e wi ng’uono, kowuok e kind jokerubi ariyo ma ne ni e wi sanduku mar neno mo.”
- (c) Bang’e, ka Hekalu mar Solomon ne oger kendo mondo okaw kar Hema mar Romo, ne nitie tipo ariyo mag “kerubim” ma ne oketi e “oracle” (ma chal gi Kama Maler Mogik e Hema mar Romo) mondo ochal gi ma ne ni e Hema mar Romo, mak mana ni ne gin madongo kendo ne gin kuonde mopogore opogore. Kendo ohinga duto mag “ot” (Hekalu) ne nigi piche mag “kerubim” ma ne ondiki e wigi, ka gilokore gi yien mag mzabibu, e iye kod oko, mana kaka dhoot ma donjoe kod dhoot mare bende.
- (d) E kinde ma ne omako Juda e jela mar Babilon, kendo e dho aora Kebar, “polo ne oyabere” ne jaote Ezekiel, kendo “ne oneno fwenyruok mag Nyasaye,” ma mokwongo ne nyiso “chalo gi gik ma ngima ang’wen” e bath aora (Ezekiel 1:1-28), “la; kendo e neno ma ne oneno bang’e mar hekalu ma ne oger (40:1-47:5), ohinga kod dhoudi mag hekalu ne oumo gi “kerubim” kod yien mag mzabibu ma ne olokore (41:18-25). Kendo ler maggi gin maler moloyo ma ne okalo motelo – bende opogore matin.
- (e) Gima kende ma iwuoyoe kuom “kerubim” e Singruok Manyien en e Jo-Hibrania 9:5 kama iwuoyoe kuom “kerubim mag duong’ ma oumo kom mar ng’uono” mar hekalu mar piny.

Chiw paro kuom gik ang’wen ma ngima:

Ng’ato ka ng’ato kuom gik mangima ang’wen ma Ezekiel nondiko “ne nigi kido mar dhano,” mak mana ni ng’ato ka ng’ato ne nigi wang’ ang’wen kod tiende ang’wen, kendo ng’ut tiendegi ne “chalo ng’ut nyaroya” kendo “ne rieny kaka mula ma owang’.” Bende ne gin gi “lwete mag ng’ato e bwo tiendegi ma ne ni e bathe ang’wen.” “Kaka ne chal gi wang’gi, ne gin gi wang’ dhano; kendo gin ang’wen ne gin gi wang’ simba e bath lwet ma korachwich; ... wang’ dhiang’ e bath lwet ma koracham; ... bende wang’ mar winyo (ma ochung’ ne wang’ dhano).” (1:4-9)

“Kaachiel gi gik ma ngima [ka ok kamano]. Kidogi ne chalo gi makaa ma wang’o mach, kaka kido mar mach: mach ne dhi malo kendo piny e kind gik mangima; kendo mach ne rieny, kendo ler mar mach ne owuok. (1:10-14)

E bath ng’ato ka ng’ato kuom “gik mangima” ma ne oneno e wang’ Ezekiel mokwongo, ne oneno ng’injo moro ma ne dwaro ng’eyo mathoth (“ma chal gi beryl [omiyo, ne en gi rangi ma ralum-bulu]” kendo “ne chalo gi ng’injo ma ni e iye ng’injo”) e piny ne wang’gi ang’wen ka wang’gi. Kendo “rim mag ng’wech ne gin “mabor kendo ma kelo luoro; kendo ... opong’ gi wang’ e alwora duto.” Ka gik ma ngima ne wuotho, tiende ne wuotho kodgi; kendo ka ne

giting'ore malo kowuok e piny, tielo ne ting'ore malo – nikech "roho [kata, ngima] mar gik ma ngima ne ni e "tielo." (1:15-21)

Tieko paro kuom gik mangima ang'wen

(2) SERAFIM (ng'eny mar "seraf") - tiende en jogo ma mach, omiyo e wang'gi nyalo bedo ni ne gin kaka "kerubim" ma Ezekiel nene oneno – tiende en ni, "chalo gi mach ma wang'o," kata nyalo bedo ni ne gin kaka mil polo.

Wacho qwachi: Serafim iluongo mana e ndiko achiel– ma nyiso neno ma ne omiye luoro maduong' ma Isaya ne oneno kuom duong' mar Nyasaye ka ne oluonge e tich mar jaote, ka "joserafim" gin achiel kuom jogo ma ne ni e od lamo mar Nyasaye.

"E higa ma ruoth Uzia nothoe, ne aneno Ruoth Nyasaye obet ewi kom ma malo kendo ma oting'ore malo; kendo ng'ute ne opong'o hekalu. E wiye ne ochung' serafim: ng'ato ka ng'ato ne nigi tiende auchiel; ne oumo wang'e gi tiende ariyo, kendo ne oumo tiende gi tiende ariyo, kendo ne oumo tiende gi tiende ariyo. "Maler, Maler Maler en Ruoth Nyasaye mar Jolweny; piny opong' gi duong' mare. To fundament mag dhoot ne oyieng' nikech dwol mar ng'at ma ne goyo nduru, kendo ot ne opong' gi yier. To ne awachone niya, "Masira! nikech asebedo ka okethore; nikech an ng'at ma dhogi ok ler, kendo adak e kind oganda ma dhogi ok ler, nikech wang'a oseneno Ruoth, Ruoth Nyasaye Maduong'.

"Eka achiel kuom serafim nowuok ira, ka en gi makaa ma ngima e lwete, ma ne okawo gi ng'injo ma ne oting'o e wi misango. kendo ne omulo dhoga kode, kowacho ni, Neno, wachni osemulo dhogi, kendo richo mari osegol oko, kendo richo mari osewe." (Isaya 6:1-7)

To kae onge gima wanyalo nyiso mak mana ni ng'ato ka ng'ato ne nigi tiende (ma gin auchiel, ariyo kuomgi ne gin mag ng'ado yamo), tiende, wang', lwedo (ma nyalo bedo ni gin ariyo), kendo ne ginyalo wuoyo.

(3) GI GI GI GI GIMO. Gigi wan kodgi e Singruok Manyien, e Buk mar Fwenyo, e neno ma ne Johana oneno mar ot mar kom mar loch mar piny gi polo e polo. Ne gin ang'wen kuomgi, ma ne chalre e yore moko gi jokerubi kod joserafi ma ne ni e Singruok Machon. Ne gin "ma opong' gi wang' e nyim kod bang'e," ma ne ochung'" e kind kom mar loch, kendo e alwora mar kom mar loch" – nyalo bedo ni achiel kuom bath kom mar loch owuon, kendo e bath kom mar loch ma oting'ore malo. "Kendo chuech mokwongo ne chalo gi simba, to chuech mar ariyo ne chalo gi nyaroya, to chuech mar adek ne chalo gi wang' dhano, to chuech mar ang'wen ne chalo gi winyo mafuyo. To gik mangima ang'wen ne nigi tiende auchiel, duto ne opong' gi wang' e alwora duto kod ei iye, duto ne giwacho ni Ruoth maler, Nyasaye maler, odiechieng', kendo ne onge yweyo, Jaloch Mogik, ma ne nitie, kendo ma sani, kendo ma biro." (Fweny 4:6a-8)

(4) JODODO. "E alwora mar kom mar loch ne nitie kombe piero ariyo gi ang'wen [ma ne nenore ni ne orumo 'gik mangima' ang'wen kaachiel gi 'kombe' madongo' kod ng'at ma ne obet e iye]: kendo ne aneno jodongo piero ariyo gi ang'wen obet ewi kombego, ka girwako lewni rachar, kendo ne gin gi ng'injo mag mula." (Fwenyo 4:4) Iparo ni jogo ne gin dhano e wang'gi.

Kinde mang'eny moloyo, "gik mangima" kod "jodongo: ne timo gik moko e yor riwruok. Kuom ranyisi,

- (a) Ka gik ma ngima ne lamo Nyasaye, jodongo ne oriwre kodgi. (Fweny 4:9-11)
- (b) Ka Nyarombo oselocho mondo oyab buk mar osimbo abiriyo, "gik mangima ang'wen kod jodongo piero ariyo gi ang'wen ne olwar piny e nyim Nyarombo ... Kendo ne giwero wende manyien ma giwacho ni, In owinjore" kod mamoko (Fwenyo 5:8-10)
- (c) Ka malaike mang'eny kod gik moko duto ma nochue ne riwre e lamo, "gik mangima ang'wen nowacho ni Amen. To jodongo ne olwar piny kendo ne gilamo." (Fweny 5:11-14)
- (d) E kinde machielo, iwacho ni "jodongo kod gik mangima ang'wen ... ne gipodho e nyim kom mar loch kendo ne gilamo Nyasaye." (Fweny 7:11-12)
- (e) Kendo ka lwar mar Babilon ne itimo nyasi gi oganda maduong' e polo "jodongo piero ariyo gi ang'wen kod gik ma ngima ang'wen ne olwar piny kendo ne gilamo Nyasaye ma obet ewi kom mar loch, ka giwacho ni, Amen, Aleluya." (Fweny 19:1-4)

Kinde ka kinde ne gitimo gik moko kendgi.

- (a) Ka Johana ne ywak nikech onge ng'ato e piny mangima ma ne oyudre mondo oyab bugno ma nigi osimbo abiriyo, "achiel kuom jodongo nowachone [ni], Kik ywak," nikech Sibuur mar dhoot mar Juda ne oselocho, mondo oyab bugno. (Fweny 5:1-5)
- (b) Ka ne oyawo okang' ka oboke ang'wen mokwongo mag bugno, oboke ang'wen ma ngima ne okawo okang', ka goyo koko ni, "Bi," kaka dwoko ma achiel kuom farese ang'wen kod jogo ma ne riembogi ne dhi wuok oko. (Fweny 6:1-8)
- (c) E kinde machielo "jodongo piero ariyo gi ang'wen ne olwar piny gi wang'gi kendo ne gilamo Nyasaye," ma onge wach moro amora ma ne owach kuom gik mangima ang'wen. (Fweny 11:16-18)

(5) JO MALIKE. Kaachiel gi kidienje makende mag gik ma ni e polo ma osewuo kuomgi e Singruok Machon kod Manyien, nitie gik mamoko mang'eny ma iluongo mana gi wach ma lach kendo ma oting'o ji duto ni "malaike." Ne nitie "malaike mang'eny ... gana gi gana apar gi gana gi gana apar, kendo gana gi gana gana gi gana" ma ne owuoyo kuomgi e kinde moro kaka "ma ne orumo kom mar loch" (ma ok okalo 101,000,000, to kuom adier, ne gin mathoth moloyo, nikech kwano ochung' ne gana gi gana achiel kende e kidieny mar ariyo nyaka gana gi gana dutolu – ka, namba ma ok ong'ere mar gik ma ng'ato nyalo ng'iyogo) ma timo nyasi mar loch mar nyarombo mondo oyab osimbo mag buge ma osewuoye malo kanyo (Fweny 5:11-12). Kendo e Buk mar Fwenyo malaike, achiel achiel kata e grup, iluongogi e bugni duto – kaka bende gin kuonde mamoko e

Singruok Machon kod Singruok Manyien. Jo-Hibrania 12:22 bende wuoyo kuom “oganda mathoth mag malaike” e wi “Yerusalem mar polo.”

Tich mar Malaike

Kaka malaike mag Nyasaye kod mag Kristo, gin "Roho duto ma tiyo, ma ooro mondo otim tich nikech jogo ma biro yudo warruok" (Jo-Hibrania 1:14) – ka ok oting’o tich moro amora ma nyalo bedo ni nitie negi e piny maduong’ kendo ma nenore ni onge giko mar Nyasaye. E kinde mang’eny, ok oler kaka ne gineno. Kendo seche moko gisebedo ka gin kuno kata machiegni ma ok ginyal neno. To thothne ka ginenore gi dhano ginenore ni gin chwo, kendo ok ginyal ng’eyogi kinde duto ni gin malaike – ka ok en kamano, e chakruok – omiyo “moko oserwako malaike ma ok ging’eyo.” (Jo-Hibrania 13:2) Kendo ginyalo bedo kanyo ma ok ginyal nenogi. (neno Chakruok 22:21-35; neno 2 Ruoth 6:14-17)

Ok onyiswa yore ma ginyalo tiyogo ne wan achiel achiel. To omiwa ranyisi e Singruok Machon kod Singruok Manyien mag gik moko ma osetimre chon, kendo moko kuom migepe madongo osewach chon.

Singruok Machon Mawuoyo kuom tij Malaika

1. Chakruok 19:1-22: Kae wan gi wach mar “malaika ariyo” (ayat 1, 15) ma ne obiro Sodom mondo giketh taonno kendo mondo ores Lot kod joode kuom ketho mar taonno. To bende iwuoyo kuomgi kaka “dhano” (s.10, 12, 16) kendo ne gin bende ne gisefwenyore kaka Ibrahim ka gin gi ng’at machielo ma ne obiro ng’ere ni en Nyasaye (neno Chakruok 18, kod 16-22 ahinya). Gik moko ariyogi nyalo bedo ni iwuoyo kuomgi e Jo-Hibrania 13:2, ma osewach malo kanyo.

2. Chakruok 28:12; 31:11: Malaika ne oneno Jakobo e lek. E achiel, ne oneno ka gidhi malo kendo gidok piny e kind polo kod piny e wi ng’wech, ma en ranyisi mar bedogi kod tijegi e piny ariyogo kod winjuok machiegni ma ne nitie e kindgi ariyo (neno Johana 1:51). E ranyisi machielo, nyalo bedo ni malaika ne en “malaika mar Ruoth Nyasaye.” (neno 31:13)

3. Zaburi 34:7: “Malaika mar Ruoth Nyasaye noketo kambi e alwora mar jogo ma luore, kendo noresogi.” Mano nyalo bedo malaika makende ma iluongo ni “malaika mar Ruoth Nyasaye.” Kata, nyalo bedo ni kae en wach ma itiyogo kuom malaika (mathoth) mag Yehova kaka klas, kaka wawuoyo kuom “faras,” tiende en faras kaka klas. Kapo ni wach mar ariyo onego obed tiende ma ni e ndiko, ne 2 Ruoth 6:14-16 kaka ranyisi ma nyalo bedo ni nitie.

4. Zaburi 78:49: "Ne oketo mirima mare mager, mirima mare, mirima mare, kod chandruok mare, kaka grup mar malaika ma richo." Oboke ma ng’ato dwaro ng’eyo ma kamano en puonj ma ng’ato nyalo ng’eyo kaka Nyasaye ne ochul Misri kokalo kuom masira mager kapok otero Israel nyaka e gonyruok mar Jo-Israel kuom bedo misumbni kuno. Ok nyis ni “malaika” ne gin joma richo, to ni ne gitiyo kaka jotich mag Nyasaye e kelo masira mag masira kuom jodak mag pinyo – kaka ne

otimore kuom “malaika mar Ruoth Nyasaye” e kinde moko (neno 2 Samuel 24:15-17; 2 Ruoth 19:32-36). Kata, onyalo kata bedo wach ma nyiso gik ma okbeyo, ma oluongo gik marichogo giwegi ni malaike kata jotich mage.

5. Zaburi 91:11-12: "Nimar obiro miyo malaike mage chik kuomi, mondo oriti e yoreni duto. Gibiro ting'i e lwetgi, mondo kik itur tiendi e kidi." Zaburi ni duto en Zaburi ma nyiso e yor poem chal mar gueth mar joma kare – ma nyiso arita margi mar roho e wi arita mar ringruok. 9-10 ma ne otelo e ndiko mar Amerka (ka otiyo gi loko mare ma ni e bath ndiko mar 9) somo kama: “Nikech iwacho ni, Ruoth Nyasaye e kar geng’ruok mara, isemiyo Jalo Maduong’ Mogik obedo kar dak mari; Kae to luwo sula mar 11-12. Kaka osewach malo kanyo, ka tij lendo mar malaike oriwore. Sitani nowuoyo kuom wachni ne Yesu (ka oweyo wach moro maduong’) e achiel kuom tembene, kendo nomiyo obedo singo mar ringruok ne Yesu – "Ka in Wuod Nyasaye. (Mathayo 4:5-6)

6. Ezekiel 9:1-11: Mae en achiel kuom fwenyruok ma ne omiye Ezekiel kuom gik ma ne otimore e Yerusalem kod kum ma ne Nyasaye chiwo ne jodak ma ne nigi ketho (neno 8:1-4). E sula mar 9, ne oneno “ji achiel” ma ng’ato ka ng’ato “ni kod gik lweny ma ketho e lwete” (v.1-2), ma ne odonjnegi bura mar timo mirima mar Nyasaye; to ler mar gima Ezekiel nene oneno ne chalo gi kaka ne gin malaike moloyo dhano adier. "Kendo ng'at achiel e kindgi norwako lewni ma ng'we ng'ar, kendo ne en gi ng'injo mar ink mar jandik-zaburi e bathe" (vers.2,3,11), bende ne en achiel kuom gik ma Ezekiel ne oneno e wi "kerubim" mag sula maluwo, kendo lwete ariyo ne opong' gi makaa mag mach ma ne owang'o nyaka e kind kerubim. (10:2,6-7)

7. Daniel 3:19-28: Nebukadnesar nomiyo Sadrak, Mesak, kod Abednego obolo e mach ma wang’o, kaeto ne oneno ka gin gi ng’at moro ma ne owacho ni “chalo wuod nyiseche”; kendo ka ne gisewuok ma onge gima ne otimnegi, nowacho niya, “Odwoke Nyasaye mar Shadrak, Mesak, kod Abednego, ma nooro malaike mare, kendo oreso jotich mage ma ne ogeno kuome.” gi mamoko.

8. Daniel 7:9-12: Mae ne en achiel kuom gik ma ne Daniel oneno otieno. Ne owacho kama: “Ne aneno (ne aneno) nyaka ne oketi kombe mag loch, kendo achiel ma ne en jaduong’ machon nobet piny ... ji gana gi gana ne tiyone, kendo ji gana gi gana apar ne ochung’ e nyime.” Jogo, ma ne ipare, ne gin malaike ma ne oluongogi. (Bang’ Fweny 5:11)

9. Daniel 8:15-27: Ne oluong Gabriel (malaika mar Ruoth, Luka 1:11, 19, 26) mondo oler ne Daniel fwenyruok mane oneno sani to ne ok ong'eyo.

10. Daniel 9:20-27: "To ka ne awuoyo kendo alamo, kendo anyiso richo mara ne ogandana Israel, kendo ka agolo lamo mara e nyim Ruoth Nyasaye Nyasayena kuom got maler mar Nyasayena; ka ne omiye ng’wech mapiyo, ne omulo wiya, kuom kinde mar misango mar odhiambo. neno." (Kae to weche ma ne oter gi Gabriel)

11. Daniel 10:10 - 11:1: "To ne aneno lwet moro omulo wiya [Daniel nowacho bang' neno ma ne omiye bedo maonge teko kendo ne onindo matut], ma ne oketa e wi ng'ute kendo e wi lwete. ng'at ma ng'iyoy gik moko kaka ng'at ma ng'iyoy gik moko, ne owachona niya, "Kik iluor, Daniel, nikech chakre e odiechieng' mokwongo ma ne iketoe chunyi mondo ing'e kendo ibed gi ng'iyoy e nyim Nyasaye mari, weche magi ne owinjre. ruoth mane otho mar malaika?] nochung' motegno kuom odiechienge piero ariyo gi achiel; koro abiro dok mondo aked gi jatend piny Persia, kendo ka adhi oko, ne, jatend piny Grik biro biro.

Ng'atno ma ok ong'ere wuoyo kuome owuon e yo ma miyo obedo machiegni gi Mikael, malaika maduong'. Kendo ng'atno bende nomiyo Daniel weche ma ne odong' e Sura mar 11 nyaka 12:4. Bende, e 12:1 owuoyo kuom "Mikael"...., jatelo maduong' ma ochung' ne nyithind ogandau" – ma en, jo ma kare mag Israel – malaika ma rito oganda Nyasaye, ne dhi nenore ni – odonjore e lo Nyasaye kod jogo ma winjo Nyasaye e lweny mar Satan kod jotich mage.-C:2.

Gik ma ondiki e Singruok Manyien e wi Tich mag Malaika.

1. Luka 1:5-23: Malaika Gabriel nooro wach ne jadlo miluongo ni Zakaria, mondo onyis nyuol mar Johana Jabatiso.

2. Luka, 1:26-38: Malaika Gabriel bende nooro ng'ato e "boma mar Galili miluongo ni Nazaret," ir nyako ma ne pok okendo miluongo ni Maria, mondo onyis nyuol mar YESU, "wuod Jachien Maduong' Mogik."

3. Matayo 1:18-25: Malaika mar Ruoth ne oneno Josef e lek, ma ne osingo ne Josef, mondo onyise ni en kuom Roho Maler ema ne omiye ich, kendo ni ok onego oluor mar kawo nyakono mondo obed mare owuon.

4. Luka- 2:8-20: Malaika mar Ruoth, ma ne oriwre apoya nono gi "oganda mang'eny mar jolweny mag polo," ne oneno jokwath ma ne rito dhokgi otieno machiegni gi Betlehem, mondo oland nyuol mar Yesu e taonno kendo mondo opuonjgi kaka ginyalo yude.

5. Matayo 2:13-15: Malaika mar Ruoth ne oneno Josef e lek mondo oter nyathino kod min mare Misri mondo ogeng' temo mar ruoth Herode mar ketho nyathino.

6. Matayo 2:19-23: Malaika mar Ruoth bende nene oneno Josef e lek bang' ka Herode osetho, mondo onyis ni oter nyathino kod min mare kendo e piny Israel.

7. Matayo 4:11: Bang' batiso mar Yesu, ndalo 40 mag kech, kendo ng'ado bura maber e lweny mar Jachien, "ne, malaike nobiro kendo ne gimiyechiemo. (Ne bende Marko 1:13)

8. Matayo 13:36-43: E ler mare mar ranyisi mar yien, Yesu nowacho ni "cham en giko mar piny, to jogo ma ng'ado cham gin malaike.... Wuod dhano biro oro malaike mage, kendo gibiro choko gik moko duto ma kelo ng'anjo e pinyruoth, kendo gibiro ketogi e pinyruoth.

9. Matayo 13:47-50: E ranyisi mar Net, nowacho ni "e giko mar piny: malaike biro wuok, kendo gipogo joma richo kuom joma kare, kae to gibologi e mach," kod mamoko.

10. Matayo 16:27: "Nimar Wuod dhano biro biro e duong' mar Wuon gi malaike mage, to bang'e obiro chulo ng'ato ka ng'ato kaluwore gi tijene." (Badi 25:31-46)

11. Matayo. 18:10: "... nikech awachonu ni, e pinyruodh polo, malaikegi neno wang' wuonwa ma ni polo kinde duto." (Rapar Tich Joote 12:15)

12. Matayo 24:30-31: "... gibiro neno Wuod dhano ka biro e boche mag polo gi teko kod duong' maduong'. Kendo obiro oro malaike mage gi dwol maduong' mar mbui, kendo gibiro choko jogo ma oyiye kowuok e yamo ang'wen, kowuok e giko mar polo nyaka giko mar polo." (Ne bende Marko 13:26-27; bende 1 Jotesalonika 4:16)

13. Matayo 25:31-32: "To ka Wuod Dhano biro e duong' mare, ka malaike duto ni kode, obiro bet e kom mar duong' mare, kendo oganda duto biro chokre e nyime" – mondo ong'adne bura. (oboke 33-46). (Bor Sura mar 16:27; bende, Yuda 14-15)

14. Matayo 28:1-10: E odhiambo mar chier mar Kristo, "malaika mar Ruoth nowuok e polo, kendo nobiro, nobolo kidi, kendo nobet e wiye" kod mamoko (Ne bende Marko 16:1-7; Luka 24:1-7,22-23; cf.

15. Marko 8:38: "Ng'ato ang'ata ma biro yudo wich kuot kuoma kod weche maga e kind ogandani ma nigi richo kendo ma nigi richo, Wuod Dhano bende biro yudo wich kuot kuome ka obiro e duong' mar Wuon gi malaike maler." (Neno Luka 9:26; 12:8-9; radi gi Matayo 10:32-33)

16. Luka 15:10: "Awachonu niya, nitie mor e nyim malaike mag Nyasaye kuom jaketho achiel ma loko chunye."

17. Luka 16:22: "To ng'atno [Lazaro] notho, kendo malaike ne otere kendo odhi e kor Ibrahim."

18. Luka- 22:43: "To malaika moro nowuok e polo, kendo ne onenorene, kendo ne omiye teko." (Ranyi gi Matayo 4:11)

19. Tich Joote 1:10-11: " Ka gin [joote e kinde ma Kristo nodhi e polo] ne gineno polo ka odhi, ne gineno chwo ariyo [ma ne nenore ni gin malaike] ne ochung' machiegni kodgi ka girwako lewni rachar," kendo ne gijiwogi ni obiro duogo e yo ma kamano.

20. Tich Joote 5:19-20: "Malaika mar Ruoth" noyawo dhouidi mag od ang'ech kendo nogonyo joote ma ne otwe nikech lendo wach maber mar Kristo mosechier.

21. Tim. 7:53: Stefano, e wach ma ne owacho e nyim bura, nowacho ne bura niya, “Un ... uyudo chik [mar Musa] kaka ne oket gi malaika, to ne ok uluwo.” (Bor Jo-Galatia 3:19; Jo-Hibrania 2:2)

22. Tich Joote 8:26: “Malaika mar Ruoth” nomiyo Filipino, jalendo, chik ni owuok Samaria kendo odhi yo ma milambo e yo ma wuok Yerusalem ma dhi Gaza, kama ne oromoe gi jatend-ja-Ethiopia kendo nolokore obed Kristo. (ayat 27-39)

23. Tich Joote 10:3-7,22,30-32: “Malaika mar Nyasaye,” “malaika maler,” “ng’at ... ma orwako lewni maler,” ne oneno Kornelio kendo nomiye chik ni mondo odhi otudruok gi jaote Petro mondo oyud weche ma nyalo miyo en kaachiel gi joode oyud warruok.

24. Tich Joote 12:5-11: “Malaika mar Ruoth” nogonyo jaote Petro e jela kendo nogeng’o mondo kik Herode onege.

25. Tich Joote 12:15: Ka Petro osewethuolo e od ang’ech kendo oneno e ot mar Maria min Johana Marko, ka jatichne ma nyako noduoko goyo “e dhoot” kendo nonyiso ni en Petro, ne onyise ni, “En malaika mare.” (Ranyi gi Matayo 18:10)

26. Tich Joote 12:23: “Malaika mar Ruoth” nene ogoyo Herode nyaka otho, nikech ne ok omi Nyasaye duong’ ka ne oyie ng’uono kaka “nyasaye.”

27. Tich Joote 23:6-9: Jo-Farisai kod Jo-Sadukai ne ok oyie kuom wach mar bedo ni nitie gimoro ma chal gi malaika – bende kuom wach mar bedo gi “chier” kata “roho” – ka jaote Paulo oyie gi Jo-Farisai kuom gigo adek duto.

28. Tich Joote 27:23-24: “Malaika mar Nyasaye” ne ochung’ machiegni gi Paulo otieno moro e meli ma ne oting’o yamo mager e nam Adria” (bath nam maduong’) mondo omi en owuon kod ji duto ma ne ni e melino obed gi arita maber.

29. 1 Jokorintho 11:10: Jaote Paulo nondiko ni dhako onego obed gi “ranyisi mar loch e wiye, nikech malaika” – nyalo bedo ni nikech ne giparo ni ji duto obed e bwo Nyasaye. (Neno Luka 15:7,10)

30. 1 Jo-Tesalonika 4:16: "Nimar Ruoth owuon biro lor kowuok e polo gi koko, gi dwol mar malaika maduong’, kod mbui mar Nyasaye: kendo joma otho e Kristo biro chier mokuongo" – tiende en ni malaika maduong’ biro bedo e kind malaika ma biro kanyakla gi Ruoth marwa e giko mar duoko mare.

31. 2 Jo-Tesalonika 1:7-10: “Ruoth Yesu biro fwenyre kowuok e polo kaachiel gi malaika mage ma niggi teko” (Dhoge), ka obiro mondo ochul joma richo kendo omiye duong’ kuom jomaler mage.

32. 1 Timoteo 3:16: “Ng’at ma ne oneno e ringruok” (neni Johana 1:1-1,14; 1 Johana 1;1-4; 3:5) “ne oneno gi malaike” – nenore ni ne en piny. (neni Matayo 4:11; Marko 1:13; bende Luka 2:13; 24:4-7; Tich 1:10-11; radi gi Johana 1:51)

Giko mar Tich mar Malaike

Tich mag malaike osebedo mopogore opogore kuom historia mar dhano, to otigodo ahinya e puonj mar Nyasaye kod rito ogandane – "ne ooro mondo otim tich nikech jogo ma biro yudo waruok." (Jo-Hibrania 1:14) Kendo ne ginenore kaka dhano; joma ok ong’eyo kod dhano osebedo ka “rwako malaike ma ok ong’eyo.” (Jo-Hibrania 13:2)

Wacho qwachi: Malaike timo tij Nyasaye ne Jokristo kata ka ok ging’eyo tijno.

En gima nyalore ni wabed jogo ma yudo tijgi kendo ok wang’eyo. Bende, nyalo bedo ni tipo mag joma kare duto ni e tho ma malaike terogi nyaka e paradiso mar Hadean kaka ne otimore ne Lazaro. (Luka 16:22)

Gikone, nenore ni bang’e wabiro riwre kodgi e piny mar polo. (Jo-Hibrania 12:22-24)

Gabriel

Ne oluongore nyadi riyo e Singruok Machon, kendo oluongore ni “ng’at Gabriel,” nikech ne en gi kido mar ng’ato. E ranyisi mokwongo, ne oneno jaote Daniel mondo oler ne oneno to ne ok ong’eyo (Daniel 8:1-19). E okang’ mar ariyo, bende ne oneno Daniel, e okang’ni ne en dwoko mar lamo kendo mondo omiye puonj mathoth e wi gik ma ne oneno. (9:20-23)

Bende, iluongo Gabriel nyadi riyo e Singruok Manyien. E ranyisi mokwongo, ne oneno Zakaria, wuon Johana Jabatiso, mondo olerne nyuol mar Johana Jabatiso, kowacho ni "An Gabriel, ma achung' e nyim Nyasaye, kendo ne oora mondo awuo kodi kendo mondo akwani wach maberni" (Luka 1:5-23). Kendo bang’ dweche auchiel, ne oore kowuok kuom Nyasaye nyaka “boma mar Galili, miluongo ni Nazaret,” ir nyako ma ne pok okendo miluongo ni Maria, mondo olerne ni obiro bedo gi ich kuom teko mar Roho Maler kendo nyuolo wuoyi ma wuoyi, ma ne obiro luongo ni Yesu, kendo ma ne obiro luongo ni Wuod Jachien Maduong’ Mogik. (1:26-38)

MIKHELO

Bang’ neno gi wang’ moro ma ne Daniel oneno, Nyasaye nooro ng’ato mondo olerne tiend gik ma ne oneno, kata kamano, ng’atno ne oseweyo ng’atno gi jatend piny Persia; to, nowacho ne Daniel niya, “Mikael, achiel kuom jotelo madongo, nobiro mondo okonya.” Kendo kapok owuok, nowachone ni, “onge ng’at ma ochung’ koda gi jogi [jatend piny Persia kod jatend piny Grik], mak mana Mikael jatend pinyu.” (neni Daniel 10:1-21, ka nying Mikael owach e sula 13,21.) Kendo e 12:1, owach kendo gi nyinge, kendo olerne ni en “jalo maduong’ ma ochung’ ne nyithind ogandau” – oganda Daniel, jomaler mag Jo-Yahudi.

E singruok manyien, e Juda 9, iluongo ni "Mikael malaika maduong" (malaika ma malo moloyo), kendo olero ni ne okedo gi jachien kendo "ne okedo kuom ringre Musa." Kendo, mogik, e Fweny 12;7-9, wasomo kama: "Kendo ne nitie lweny e polo: Mikael kod malaike mage ne owuok mondo gidhi lweny gi jachien; kendo jachien ne okedo kod malaike mage; to ne ok gilocho, kendo ne ok ginyal yudo kar dakgi e polo. piny, ne obolo piny, kendo malaike mage ne obolo piny kaachiel kode." Gik moko duto ne oneno Johana e fwenyruok, ka en e Chula mar Patmos.

Satan

Wach mar dho Ingesa owuok kuom wach mar dho Hibrania miluongo ni Satan e Singruok Machon kod wach mar dho Grik miluongo ni Satanas e Singruok Manyien. Tiende maduong' en "jasigu." Ne oloke ni "Satan," tiende en jasigu maduong' mar Nyasaye kod dhano kendo Nyasaye oyiene e kind gik moko kuom kinde ma dhano biro bedoe e piny to ochung'ne "mach ma nyaka chieng'" bang'e kaachiel gi jotich mage. (Matayo 25:41) Gima achiel ma ne opogore en kinde ma Yesu noluongo Petro ni "Satan" e yor ng'at ma chal gi Satan ka ne ochung' ne wach ma ne Ruoth marwa owacho kuom tho mare ma ne dhi chopo e Matayo 16:23; Mako 8:33).

Kido kod Ranyisi

E Fweny 12:9, kama ochung'ne e yo mar ranyisi kaka "ng'at ma ng'ich." Ne olere ni en "thuol machon, ma iluongo ni Jachien, kendo Satan, jawuondo piny duto." Wach mar "Jachien" tiende en ng'at ma ng'ado bura, ng'at ma ng'ado bura ma ok owinjore kata ng'at ma ng'ado bura. Kendo bedo ni iluongo ni "thuol machon ... jawuondo" en gima nenore ni en ranyisi mar thuol ma, kaka jatich mar Satan, kuom miriambo kod ng'anjo mar Nyasaye, nowuondo Hawa e puoth Eden (Chakruok 3), kendo notero Hawa kaachiel gi Adam e richo ma ne omiyo giyudo tho mar ringruok negi kod po duto. Kaluwore gi wachno, Yesu nowacho ne Jo-Yahudi ma ne dwaro nego: "Un wuoru jachien, kendo gombo mag wuoru en dwarou mondo utim. En janek chakruok, kendo ok ochung' e adier, nikech onge adier e iye. Ka owacho miriambo, owuoyo kuom wuon mare owuon" 8:44). Jaote Paulo wuoyo kuom "thuol [ma] nowuondo Hawa gi rieke mare" (2 Jokorintho 11:3), kuom "rieko mag jachien." (Jo-Efeso 6:11) Kendo mar "pache" (2 Jokorintho 2:11). Onyalo fwenyre kaka "malaika mar ler" (2 Jokorintho 11:14). Bende, e yo mopogore, "wasigu, jachien, chalo gi simba ma ng'ur, ma wuotho, ka odwaro ng'at ma onyalo ketho." (1 Petro 5:8)

Chakruok kod Giko

. rang'iny ma omiye kod sfera.

2. E Fweny 12:7-9, wasomo kama: "To lweny ne nitie e polo: Mikael kod malaike mage ne owuok mondo gidhi lweny gi jachien; kendo jachien gi malaike mage ne okedo; to ne ok gilocho, kendo ne ok ginyal yudo kar dakgi e polo. piny duto ne obolo piny, kendo malaike mage ne obolo piny kaachiel kode."

Wacho qwachi: Mae ne en achiel kuom gik ma Johana ne oneno e chula mar Patmos, ma ne en ranyisi mar gima ne otimore kaka duoko mar temo mar Satan mar ketho Yesu bang' nyuolne, kendo gikone ochopo e wi yath – mana mondo Nyasaye ochiere kuom joma otho kendo “oting’e nyaka ir Nyasaye, kendo odhi e kom mar loch mare.” (12:4-5)

3. E Matayo 25:41, Yesu wuoyo kuom “mach ma nyaka chieng’ ma ne oik ne Jachien kod malaike mage.” Omiyo, nyaka bed ni Satan ne en malaika ma nigi teko ma ne oriwre kode, mana kaka Mikael ne en malaika ma nigi teko (“malaika maduong’, “Juda 9) kendo, kaluwore gi ranyisi ma yudore e Fweny 12, pod ne en gi malaike mamoko ma ne oriwre kode. Malaike ma osepodho, moriwo nyaka Satan, pok obolo e “mach ma nyaka chieng’,” to oketgi mondo ong’ad bura” (2 Petro 2:4) – Juda wacho ni “ nyaka bura mar odiechieng’ maduong’” (Juda 6). 17:31)

4. E bug Yubu (1:6,7,7,8,9,12,12);

Oganda machon nyiso ni Yubu ne en Yobab, Ruoth mar ariyo mar Edom (Chakruok 36:33); kendo iparo ni Uz ne ni e dho nam ma ne ni e kind piny Palestina kod piny Arabia, ma ne ochakore Edom yo nyandwat kendo yo wuok chieng’ nyaka e aora Eufrates. Kidieny mar piny Uz ma ne ji osebedo ka luongo ni ot mar Yubu ne en Hauran, ma ni e yo wuok chieng’ mar Nam Galili, ma bang’e ne iluongo ni Basan, kendo ne iluongo ni Golan (nyaka sani).

Jachien

Nying’ mar “jachien” osebedo ka oler kaka ng’at ma ketho nying’ ng’ato - ng’at ma ketho nying’ ng’ato – ng’at ma ng’ado bura mar miriambo. Ok ni weche duto ma Satan odonjogo gin miriambo, to duto gin gi gombo marach, kendo thothgi gin miriambo. Kaka wasiki ma ok ng’iyo Nyasaye kod dhano, ochung’ne Nyasaye (Yubu 1:6-11; 2:1-5; Fweny 12:9-19), kendo Nyasaye ochung’ne dhano (Chakruok 3:1-15). Wach mar dho Grik ma oloke maber moloyo ni “jachien: en jachien. Oloke ni “jachien ma miriambo” e 1 Timoti 3:1 kod 2 Timoti 3:3, kendo “jachien” e Tito 2:33, “jachien” kinde moro (Johana 6:70), kama Yesu nowacho ni jachien ne en “jachien ma ne en Juda Iskariot.”

Belial

Mae en wach mar dho Grik ma iluongo ni beliyaal, tiende en bedo maonge nengo. richo, ng’at ma piny kendo ma ok luor Nyasaye.

Belzebul

E ndiko mar dho Latin ma Jerome nondiko (e giko mar higni mag 400 bang’ Kristo) mar buk mar Singruok Manyien mar dho Grik miluongo ni Beelzeboul ma yudore e Matayo 10:25; 12:24, 27; Marko 3:22; Luka 11:15, 18, 19), kendo ne otigodo e dhok mang’eny mag dho Ingesa ka ok gin dhok duto mag dho Ingesa. Ne otigodo gi wasiki ma Jo-Yahudi mag Yesu kod en owuon bende mar “jatend jochiende” kendo ne otigodo ne “Satan.” (Matayo 12:24-27)

Jatem

Lero ma kamano yudore e Matayo 4:3 kod 1 Jo-Tesalonika 3:5 – e weche ma adier, ng'at ma temo, kod ng'at ma temo, kaka giluwore. Sitani kaka jatem dware timo gik maricho.

Ng'at marach

Neno Matayo 13:19, 38-39; 1 Johana 2:13-14; 3:12; 5:18.

Jawuondo

Neno Fweny 12:9; cf. 20:3, 8.

Jadonjo

Neno Fweny 12:10; cf. Yubu 1:11; 2:4-5.

Jasigu

Neno Matayo 13:39 .

Jasigu

Neno 1 Petro 5:8; wach mar dho Grik en antidikos, ma mokwongo ne tiende en ng'at ma osigu e kes, to bang'e ne ochak tiyo kode kaka wach ma ji duto luwo mar wasigu kata ka en e kot kata ooyo. E ndiko mogik, itiyo gi Satan kaka wach ma nyiso ni ng'ato ng'ado bura, bedo wasiki. (neno Zekaria 3:1)

Lusifa??? Waparo Ok.

Oboke machon mag Muma mag Isaya nigi ni "Ere kaka irwako kowuok e polo, in Lusifer, wuod odhiambo! Ere kaka iwang'o piny, ma ne omiyo pinje bedo matin." To e barua moro, owacho ni. "Kata, O sulwe mar odiechieng'." To weche ma ni e Isaya 14:3-23 nyiso ni wachno ne onego otigodo e wuoyo kuom "ruoth mar Babilon" (v.4), ma ne en sulwe ma ne rieny ahinya e polo mar siasa e kindeno, to ok Satan, kata obedo ni ne nitie pimo moro amora e kind weche ariyogo kod weche moro amora ma ne otigodo e yo ma ok owinjore, ma thothgi nyiso ni ruothno ne ochung' ne ng'ato owuon. ne okethore gi ketho piny kendo ketho piny.

Gik ma wasewuoyo kuomgi nyiso ng'et mar ariyo mar "ting'" kata wach ma ne ochung'ne piny Babilon owuon, kochakore gi Isaya 13:1. Oboke machielo ma chal gi mano yudore e Ezekiel 28: 1-19, ma ne ochung'ne "jatend Tiro," ma ne olero nyadhi mare ma ne okalo kiewo kendo ma ne omiye siem ni ne ochopo machiegni gi tho (ayat 1-10), ka bang'e "ywak kuom ruoth mar Tiro" (ayat 11-19) ma ne en adier ni "jatend Tiro."

Jochiende

<2Zepa> Nonro ni kuom Jochiende biro oriwo winjuokgi kod donjogi e weche mamoko bende kaka lamo mar jo-Yahudi, yie kod timbe ma oting'o lamo mar sulwe, kod lamo jodongo machon, lamo mag jochiende kod lamo mag jochiende, lando gik mabiro timore, nyuolruok mar jochiende, ng'ado mar roho, kod kit miriambo duto ma ok gin adier mag dhano, kod mamoko. machuok.

Kata obedo ni ok nitie weche mang'eny ma wuoyo kuom wachno, Muma ok chiw dwoko mowinjore kata ma nyalo bedo adier kuom chiegni penjo duto ma nyalo penjore kata ma nyalo penjore. To biro bedo gino marwa mondo wapuonjre weche mang'eny kaka wanyalo e ndiko maler kendo ma konyo e winjo tiendgi.

E Muma wach mar "roho," to ok en roho itiyogo kuom gik ma ok gin dhano kaachiel gi gik ma dhano, mabeyo kod ma okbeyo, kaka NYASAYE, ROHO MALER kod KRISTO, LAIKE kod JAICHIN. Gima mulo chuny en ni yie e piny mar roho (mabeyo kod ma okbeyo) osebedo gi kit oganda moro amora ma ong'ere e piny mangima ok mana e pinje ma Muma wuoyoe kende, to bende e kit oganda Jo-Semi, Jo-Misri, Jo-Grik, kod Jo-Rumi ma ne opong'o e pinjego.

Wach mar dho Ingres mar "jachien" en wach ma olosi e dho Ingres mar nying' mar dho Grik miluongo ni daimon kendo yudore e Singruok Manyien marwa kod e LXX (lokruok mar dho Grik mar Singruok Machon mar higni madirom 250 kapok Kristo obiro).

Septuagint (LXX) wuoyo kuom oganda ma ne odagi "ma ne wang'o odok ewi adhura mag thap ma ok ondik ni ng'ano ma ne onego olam, to ne gin gik ma ne ok owinjore lamo; kaka Baal kod nyiseche mamoko mag jo-Yahudi."

Gima ji mang'eny oyiego e piny Jo-Grik kata Jo-Grik kapok kinde mag Singruok Manyien ochopo ne en "Roho mag dhano matho bedo jochiende ka gipogore gi ringre piny." 380, 381, 386.) Ne en paro ma ne ji ohero ahinya e piny Jo-Grik (kod piny ma jo-Yahudi duto) ni jochiende kinde mang'eny nenore e kuonde mopogore opogore, e kinde duto ma nyalore, ahinya-ahinya kuonde ma gin mag le ma ok ng'iyore, kendo gifwenyore ahinya e kuonde mopogore opogore. Kinde mang'eny gik ma ne timore ne gin gik ma ok ong'ere nyaka ne ong'ere ni gin tich mar jachien. Jochiende moko ne iyie ni gin jochiende ma ok beyo, ne gidwaro mana misango ma ne onego omigi, moko ne gin joma nigi sigu kendo ma kelo hinyruok – kata ma nigi ng'anjo, kendo ne nyaka gikedgi gi yore mapek moloyo. Bedo gi jochiende, ma ne kelo tuoche, bende ne osebedo gima ji mang'eny oyiego. Kendo kamano bende ne en tim mar temo gologi kata gologi kokalo kuom yore mag miriambo.

Timbe ma ok ber

Piny mar jo-Yahudi duto ne nigi paro ma chal gi yie ma ne ji ohero ahinya e Jo-Grik kuom weche mag jochiende. Parono ne oriwo teko ma loso e kind nyiseche madongo kod dhano, moriwo nyaka tipo mag joma otho, mana kaka malaike inyiso e Singruok Machon kaka gitimo e kind Nyasaye kod dhano. To ndiko mag Singruok Machon ne ogeng'o jo Nyasaye mondo kik oyie gi yie kod timbe mag jo-Yahudi, kaka bang'e Singruok Manyien notimo kendo timo.

Sigana Machon kod Manyien duto kwedo kaka gik ma ok rwakre timbe kod yie mopogore opogore mag jo-Yahudi ma tudruok gi jochiende kaka luwogi:

- (1) tim mar ng'ado nyathigi ma wuoyi kata ma nyako e mach .
- (2) achiel ma tiyo kod yore mag ng'eyo mabiro, .
- (3) ng'at ma timo gik ma nyiso gik mabiro timore (ranyisi), .
- (4) jalony,
- (5) jalony, .
- (6) ng'at ma kelo gombo,
- (7) ng'at ma ng'ado paro kuom roho ma ong'ere maber, .
- (8) jalony,
- (9) ng'at ma ng'iyo weche mag tho.
- (10) lando wach mabiro timore,
- (11) miriambo,
- (12) riekoo (jachien, kaachiel gi jachien)
- (13) ng'eyo sulwe,
- (14) jogo ma ng'iyo gik mabiro timore e dwe ka dwe,
- (15) golo jochiende,
- (16) yie ma ok adier,
- (17) nyiseche (kod weche ma chalre),
- (18) ng'anjo (gimomiyo ne otimo kamano ibiro lero bang'e).

Tiende moko kuom timbegi

1. Kadho Wuowi kata Nyako mondo Okalo kuom Mach kaka lamo:

Mano ne en yo mar chiwo nyithindo kaka misango, ma ne itimo ahinya e piny Kanaan kod kuonde ma ne ni machiegni kode, kendo ne en tim ma lich ahinya.

Wacho qwachi: Be tim ma sani timore mar golo ich chalre gi tim mar chiwo nyithindo kaka misango e lamo tipo ma ok ler?

2. Lamo tipo ma ok ler

E yo ma ler, lamo tipo ma ok ler en lamo tipo ma ok ler kata tipo kaka nyasaye; e yo mar ranyisi, ng'iyo kata miyo gimoro amora luor mokalo kiewo, e yo ma kamano "gombo" iwacho ni en lamo tipo ma ok ler (Jo-Kolosai 3:5). Wach marwa mar dho Ingresa "sanamu" owuok e dho Grik eidolon,

gimoro ma nenore, tipo kata gik ma chal gi gimoro – ma ochung’ ne kit gimoro, ma en adier kata ma iparo. E yo machielo, ochung’ ne gimoro ma ok en gimoro kaluwore gi adier. To, e paro mag joma ok oyie Nyasaye, e chiwo misango ne timbe ma ok ler, "gichiwo misango ne jochiende, to ok ne Nyasaye: kendo ok adwar ni un [Jokristo] ubed gi winjuok gi jochiende." (1 Jokorintho 10:20)

E chiwo Chik Apar ne Israel e Sinai, Yehova nowacho kama; "Ok ibi bedo gi nyiseche mamoko mak mana an. Kik itimni tipo ma olosi, kata gimoro amora ma chal gi gimoro amora ma ni e polo malo, kata ma ni e piny piny, kata ma ni e pi piny: kik irwakuok negi, kata tiyo negi, nikech an Nyasaye." (Wuok 20:4-5)

Kaluwore gi Jo-Rumi 1:18-32 , din mokwongo ne en mar lamo Nyasaye achiel (lamo Nyasaye achiel mar adier), ne ok en mar lamo nyiseche mang’eny (yie kuom nyiseche mang’eny) kendo ne ok en mar lamo tipo ma ok ler (lamo tipo). Onge rekod moro amora ma nyiso ni ne ji lamo nyiseche mang’eny kata lamo tipo ma ok ler kapok pi opong’o piny. To ne dhi nenore ni ok bang’ anyuola mang’eny, magi ne osebedo ka nitie “Wuon-gi ne odak chon e bath Aora [Furat], nyaka Tera, wuon Ibrahim, wuon Nahor, kendo ne gitiyo ne nyiseche mamoko.” (Yosua 24:2)

3. Yie ma ok adier

Yie ma ok adier ochung’ne winjo ma ok owinjore mar luoro, yie e chenro mar dini ma nenore (gi ji mamoko ma ok en jayie) kaka maonge gik ma nyalo konyogi, weche mag miriambo kata yie kuom gik ma nyiso ni ng’ato biro bedo gi luoro, gik ma kelo luoro, kod ranyisi. (kowuok e buk mar Funk kod Wagnalls ma nigi diksonari manyien ma tiyo gi dho Ingresa)

Kido mar ogandawa, kata e kind Jokristo, ok odong’ chuth gi gik ma ne odong’ e yie ma ok adier machon. Gima ne ji oyiego e kinde mag Middle Ages ne en ni jachien ne nyalo donjo e ng’ato e kinde ma ne ok orite ka ng’ato ng’iyo, to mano ne nyalo geng’ore ka ng’ato ang’ata ma ne nitie kuno nokwayo Nyasaye mapiyo; eg, "Nyasaye ogwedhi" ka ng’ato ng’iyo ma ne oriwo yie margi kuom teko mar miriambo kod miriambo. E kind gik mamoko ma ji ohero ma chal gi mago, gin yie ni 13 en namba ma ok ber, yie ni nitie wang’ marach, ni ketho kiyo kelo mor marach, kendo, e yo mopogore, ni ng’injo mar faras, tielo mar apuoyo, kata clover ma nigi oboke ang’wen kelo mor maber. Gima ng’eny ahinya kendo ma okawo kaka gima duong’ ahinya e kindegi en geno kuom horoscope ma igoyo mondo onyis kaka ng’ato timo gik moko pile ka pile, ma ochung’ne yie ni sulwe (ma ji mang’eny oyiego chon ni gin jochiende, nyiseche ma nyiri kod nyiseche ma mon) nigi teko kuom pinje kod ji ka ji kendo ni jogo ma ng’iyo sulwe nyalo tiyo kodgi mondo onyis gik ma biro timore e ngima ng’ato. (Ne piny kae e bwo wach mar “Fwenyo mar sulwe”)

4. Lero mabiro

Mano e yo ma dhano temogo, kata wacho ni giyudo weche kowuok kuom teko ma malo moloyo mag dhano mag nyiseche, kokalo kuom tiyo kod yore mopogore opogore mag ringruok. (Neno Ezekiel 21:21). Opogore gi wach ma ne ondik gadier gi roho maler. E Singruok Manyien (Tich Joote 16:16), jatich ma nyako ochung'ne kaka "ng'at ma nigi roho mar ng'ado bura" – e yor wach, "roho mar ng'ado bura, nying' mar thuol ma ne onego gi Apollo.

5. Keyo chuny

Ng'at ma wacho ni en gi rieko ma malo moloyo mar dhano kendo ma nyalo nyiso weche ma ling'ling' kendo nyiso gik ma biro timore, ng'at ma neno gik mabiro timore, ng'at ma ng'iyo gik mabiro timore, jogo ma ne nigi roho marach (ma ochung'ne nyasaye kata nyasaye ma nyako mar jo-Yahudi) ka gichiwo wachgi mar oracular. (Vine, Diksonari mar Lero weche). Ok otigodo kata matin e Singruok Machon kata Manyien mar jonabi mag Nyasaye.

6. Ranyisi

Omiyo, ng'eyo gik ma biro timore kokalo kuom ng'eyo kata ranyisi, ng'eyo ma luwore gi kaka winy ng'ado, chiemo ma foul chamo, gik ma timore e kor polo, kaka gik ma ng'ato nyalo ng'ado kata gik ma ng'ato nyalo ng'ado e kor polo; kendo geno ma luwore gi gimoro amora – kaka winyo makwar, lek mager, odiechienge kata namba ma ok ber kod ketho mar kiyo.

7. Penjo Roho Ma Ing'eyo

Mano ji mang'eny paro ni en ng'ado paro, kata wacho ni ng'ato dwaro ng'ado paro, gi roho ma ng'ato nigi winjuok kode kendo ma nyalo luongo mondo oyud weche, rieko, kata kony, kaka ne otimore gi nyako ma ne tiyo e tij 16:16-18 .

8. Jalony

Jalo en loko mar wach mar dho Hibrania ma en yiddeoni, ng'ama ong'eyo kata ng'ama ong'eyo weche mag chuny. En gima ber ng'eyo ni Isaya e sula mar 8:19 wuoyo kuomgi "joma ng'ur kendo ng'ur" – nyalo bedo ni owuoyo kuom loko dwolgi mondo onen kaka duol mag joma otho (neno 29:4). Jalo ma timo magic okawe kaka ng'at ma dichwo to bedo gi roho ma ong'ere maber, iwuoyo kuome ahinya kaka dhako.

Wacho qwachi: Jachien kod jachien ok gin weche machal. Wach ma wacho ni "jachien mar Endor" nyiso dhako ma nigi "roho ma ong'ere." (1 Samuel 28:7-9)

9. Rieko mar joma otho

Tim kata tim mar luongo tipo mag joma otho kendo penjogi penjo. Wach mar dho Hibrania mar darash, tiende en penjo joma otho. Mano e gima Saul notimo kokalo kuom dhako ma ja Endor kaka jawuro (1 Samuel 28:8-19) – ne en gi "roho ma ong'eyo" – ka ok en kamano, ne otimore kaka ng'at ma nigi, kendo Nyasaye adier ne omiyo loch e kindeni achiel, kata obedo ni timne ma pile pile ne en timo kaka ng'at ma ng'iyo gik moko. Kendo, ka owuok e Chik 18:11, nenore ni en paro ma winjore ni "jogo ma ng'iyo jochiende ma ong'ere" kod "jochiw" nyiso kaka jogo ma

dwaro, kata timore ka gima gidwaro, weche ma wuok kuom roho mag joma otho. Oboke Manyien mar Pinyruoth loko kinde ka kinde ni “jochiw” kod “jochiw.”

10. Dwe ka dwe

Ne owach ni ne otimo nonro kuom ranyisi mag dwe manyien. (Isaya 47:13)

11. Nonro mar sulwe

Yor ng’ado bura kokalo kuom ng’eyo kendo loko maber kuonde ma gik ma ni e kor polo nitie – sulwe, piny, chieng’, kod dwe, ma joma ok oyie Nyasaye lamo kaka nyiseche – kaluwore gi yie ni gin gi teko kuom weche mag dhano kendo ng’ado kaka gik moko dhi dhi kuom wuodhgi kod kuonde mopogore opogore.

12. Miriambo

Mae en temo ma dhano timo mar dhiro kata ka ok en kamano, kelo ng’ato ma nigi Nyasaye, kuom tiyo kod yore mag ringruok, mondo otim gima gidwaro ni otim – kata obedo ni en gima ber (Magi Rachar) kata marach (Magi Makwar) – weche ma ni e brackets ok yudre e Muma. Gima omiyo otimo “Magic ma Rachar” kinde mang’eny en mar geng’o kata rito “Magic ma Rachar.”

13. Roho

Kido mar magus (jachien) ma kamano nenore ni e kinde mang’eny en yo mar loso kata loso gik ma ng’ato nyalo timo ma temo kokalo kuom loso kata loso weche ma iwero kata somo, to ok oriwo gik ma ng’ato timo.

14. Jalo

Ma lomboen gi tiende machal ahinya gi loso kendo nyalo bende oriwo jogo ma loso thuol.

15. Tich mar jochiende

Ng’ato nyalo paro ni wachni tudore gi tim kata teko ma iparo ni jochiende (mon) kata jochiende (chwo), ahinya-ahinya ne timo gik maricho, ma miyo ji tiyo kod yore mag jochiende, jochiende, lamo mag jochiende, lamo mar Satani, kod yore mamoko mag miriambo (ma ok ong’ere kendo ma ipare ni gin mag teko mar dhano). To wachni ok en adier chuth. Tich mar jochiende kod timo jochiende gin gik ma chalre ahinya.

16. Tich mar miriambo

Wach ma oting’o weche duto, ma oting’o weche ariyo mag ng’ado bura kod miriambo, to thothne itiyogo gi gombo mag ng’ato owuon kendo ma riambo, ka ok en mar ketho jomoko; ng’eyo ni ji tiyo kod teko ma giyudo kuom konyo kata rito jochiende, ahinya ahinya e timo gik mabiro timore; to bende, kuom weche mag miriambo, miriambo.

17. Wuoro

Jawuondo kata jogo ma ng'ado bura en wach ma wuok e dho Grik mar goetes ma nyiso ng'at ma ywak kata ng'at ma ywak, kendo ne itiyo kode kuom ng'at ma timo magic kata ng'at ma ng'ur ma ne ng'ur e yo moro mar ywak kata ywak. Onyalo bedo ni en wach ma ochung'ne jopuonj ma miriambo ma ne timo yore mag miriambo (ne Tich Joote 19:19) kuom ji mang'eny ma ne timo "timbe mag miriambo" ka gikelo buge maggi kanyachiel kendo giwang'ogi, e Efeso, kama Timote ne nitie. Onyalo bedo ni thoth jogo ma ne timo gik ma iluongo ni yore mag miriambo ne gin jowuondo.

18. Goyo jochiende

Mae e tim (ma itimore ka ok en adier) mar golo roho maricho kuom ji kata kuonde kata gik ma iparo ni gintie, kokalo kuom lamo kod timo gik moko mag miriambo kata mag miriambo – ma opogore gi timbego ma nigi gombo mar dwoko kata kelo kony mar piny mar roho. Ne ok otigodo gi Yesu kod jopuonjrene e golo jochiende – Yesu nogologi "kokalo kuom wach achiel" (Mathayo 8:16). Wach mar "gogo jochiende" (Gr. Exorkistes) yudore e Muma mana e Tich Joote 19:13, kama otigodo kuom jogo mane otemo golo jochiende ka gitiyo gi nying Yesu ma jaote Paulo ne olando, kendo nenore ni Paulo notiyo kode e yor ketho nying jogo mane ogolo jochiende ma nigi lony.

Be Nitie Jochiende: Gin Adier Kata Gin Miriambo?

Yie ma Olandore kuom Gik ma Adier

Yie kuom jochiende kod nyalo mar bedo gi jochiende luwore mokuongo gi yie kuom piny mar roho – ma nyalo bedo ni ochakore nyaka e chakruok mar dhano, kendo ne en mar piny mangima nyaka e kinde Kristo, mak mana e kind Jo-Sadukai. Ne gin riwruok mar Jo-Yahudi ma ne kwedo adier mar malaike, roho, kata chier (Tich Joote 23:8), ma Yesu nodagi ni ok oyiegi.

Yie kuom jochiende kod bedo gi jochiende ne odhi nyime bedo gi kar tich maduong' e ngima Jokristo nyaka giko mar higni mag 1800. Chakre kindeno yie kuom roho osedok piny e yo moro e pinje ma nigi ng'eyo nikech gombo ma medore mar gombo mwandu mag ringruok mokalo kiewo, kendo yie mar jochiende (chiende) osebedo ka okawe kaka yie ma ok adier. Kata jomoko ma wacho ni oyie gi Muma, kaachiel gi joma nigi kiawa, oseparo ni jochiende ne pok nitie gadier kendo ni yie kuomgi kaachiel gi yie kuom jochiende ne en adier ni en yie ma ok adier. Nyakonchiel, e kindegi (ma ochako ok bang' higni mag 1970) osebedo gi ng'anjo kendo mar ng'anjo kendo ng'anjo kuom weche mopogore opogore mag weche mag jochiende, kata mana e kind joma nigi rieko mang'eny. Kendo e kit oganda matin "Satan" oseting'o wiye marach malo.

Achiel kuom paro ma ji ma wacho ni gin joyie ng'ado en ni weche duto ma ndiko maler wuoyo kuom jochiende gin weche ma ng'ato nyalo ng'eyo, kendo gin ranyisi mag kaka gik maricho opongo' piny; kendo, ni weche ma ne ondik e wi golo jochiende gi Ruoth marwa kod joote gin ranyisi mag loch ma ne giyudo kuom gik maricho kokalo kuom puonjgi kod ngimagi. To kaka giwuoyo maler, mayot kendo ma ok ng'iyore kaka gik ma ne otimore kaka adier, miyo weche ma giwacho ok bed gik ma nyiso kata gik ma nyiso gik moko, to gin miriambo, ka ok gin adier gadier. Kristo ne owacho wach moro ma ji wacho ni en ranyisi ma oriwo jochiende ma ok ler (Mathayo

12:43-45; Luka 11:20-26). Kata kamano, ne ok onyiso kaka gik maricho ne opong'o piny kata kaka ne en gi teko kuomgi, to ne onyiso maler kaka anyuola marachno ne medo bedo marach ahinya.

Gimachielo ma ji wacho ni Kristo kod jalendo mare ne wuoyo kuom jochiende kod bedo gi jochiende mana kaka ne giluwu yie ma Jo-Yahudi duto nigo, ma onge ng'at ma ne nyiso adier kata miriambo mare, ka gin gi paro ni "jochiende" ne gin mana jogo ma ne yudo masira e bwo tuoche ma ok ng'iyore mag ringruok kata paro (Biblia, 15). To dhok ma ng'ato nyalo ng'adogo bura itiyogo e yo makare mana kuom gik ma ok ng'ato ng'iyogo kendo sama ok onyis paro ma miriambo. Kendo weche ma ndiko nyiso nyiso paro ma miriambo ka jochiende ok gin adier – ma ok nyal bedo wach mar bedo maonge gi paro, e yie ni jochiende e ma kelo yie mang'eny ma ok adier kod timbe ma lich.

Bende, kata obedo ni tuoche mag ringruok kata mag paro inyiso kaka tuoche ma kinde mang'eny dhi kanyakla gi bedo gi jochiende kata ma wuok kuomgi, kata kamano, Yesu nopogo e kindgi kama: "E nyinga gibiro golo jochiende; ... gibiro keto lwetgi kuom jotuwo, kendo gibiro chango." (Marko 16:17-18) "Kendo noketo jopuonjre apar gi ariyo mondo gibed ... gi teko mar chango tuoche kod golo jochiende" (Marko 3:14-15). Mano ok rwakre gi dhok ma ji tiyogo gi ng'ato. Gik maluwo gi gin gik ma nyiso ni en gima duong' molooyo tuo.

1. Jakobo 2:14:

Iyie ni Nyasaye en achiel; itimo maber: jochiende bende oyie, kendo giywak." Ok nyal wacho ni "tuoche" oyie kendo giywak. To jochiende nyalo timo kamano, kendo e kinde moko gisenyiso luorogi kokalo kuom jogo ma ne gin-go. Ne ane gik maluwo gi.

2. Matayo 8:28-32:

"To ka ne [Yesu] ochopo e piny Jo-Gadara, ji ariyo ma ne nigi jochiende ne oromo kode, ka giwuok e liel, kendo ne gin jomager ahinya, ma onge ng'at ma ne nyalo kalo e yono. To ne nitie rombo mar anguro mabor kodgi ma ne chamo chiemo. (Badi gi Marko 5:1-17; Luka 8:26-33)

Tuoche ok wuo, ok gin gi rieko, ok omigi gombo kod gombo, kendo ok ginyal ng'ado bura.

3. Tich Joote 16:16-21

"Ka ne wadhi e kar lamo [e piny Filipi kata machiegni], nyako moro ma ne nigi roho mar ng'eyo mabiro timore [Gr. roho, en Python] noromo kodwa, ma ne okelo ne ruodhe pesa mang'eny kuom ng'iyi gik mabiro timore. ne un yo mar warruok.' To ne otimo kamano kuom ndalo mang'eny. To Paulo, ka ne en gi parruok maduong', nolokore kendo nowacho ni rohono niya, "Achiko ni, owuok kuome." tuo.

4. Tich Joote 19:11-20

Luka ondiko gima ne otimore bang'e e Efeso: "To Nyasaye notimo hono makende kokalo kuom lwete mag Paulo, ma ne omiyo jotuwo okawo ng'injo kata lewni mag ringre, kendo tuoche ne wuok kuomgi, kendo jochiende ne wuok oko. roho ma okbeyo nying Ruoth Yesu, kowacho ni,

Ang'eyo nying' Yesu ma Paulo lendo kuome. ne gitemo timo kamano e ranyisi ma kamano], kendo ne giwuok e otno ka gin ng'ich kendo ka gin gi hinyruok. Joma nok kuom jogo ma ne timo magic ne okelo buge maggi kanyachiel kendo ne giwang'ogi e wang' ji duto;

Wacho qwachi: Ok mana ni "roho maricho" opogore gi "tuoche," to gima roho maricho nowacho kendo timo ne yawuowi abiriyo mag Skeva kokalo kuom ng'at ma ne nigi jachien ok nyal kwanre ahinya ni en tuoche.

Omiyo, Jochiende ne nigi ng'eyo moko kuom Nyasaye (Yakobo 2:14), kuom Yesu (Marko 1:21-28; 3:11-12; Matayo 8:28-32; Tich Joote 19:11-20), kod kuom joote mage (Tich Joote 16:16-21; Tich Joote 16:16-21; ne gin gi – ma nyiso ni ne nitie gimoro ma chal gi roho mar jochiende (to ok kinde duto ma ne lando adier, kaka weche mamoko nyiso):

(a) "roho ma riambo kod puonj mag jochiende. (1 Timotheo 4:1-5)

(b) roho ma ok gin mag Nyasaye gi "Roho mar Nyasaye" – "roho mag ketho" gi "Roho mag adier" – "jonabi ma miriambo" gi jonabi ma adier ma inyiso. (1 Johana 3:24 - 5:6)

(c) mich mar roho mar "ng'eyo roho" ma dwarore e chokruoge mag jomaler ma nenore ni ne onego oritgi kuom jowuondo (1 Jokorintho 12:10; 14:29); kendo, sani ng'ato ang'ata ma ng'ato ng'ado ni en roho mar Nyasaye en miriambo. (neni 1 Jokorintho 13:8-13; neni Jo-Efeso 4:7-16)

Joma loso mag miriambo kod joma ng'iyo gik mabiro timore ne nyalo wuondo ji kuom yo moro – kata ka gitiyo gi teko mag Jachien kata gi rieko mag lwedo – to ne gichopo e gima ne otimre gi teko mar Nyasaye (neni Simon, Tich Joote 8:9-13; Elima, Tich Joote 13:4-12; yawuowi mag Skeba (Tich Joote 2-20); 3:8-9; Wuok 7:8-13, 20-25; 8:1, 16-19;

Chakruok kod Kama Jochiende Odakie kuom Kinde

Okang' ma jochiende wuokie ok ong'ere kowuok e ndiko mak mana ni ne gin gik ma nochue. Nenore ni kama ne gidakie iluongo ni "go ma ok iye" (kata "go ma iye matut"). E Luka 8:31, kuom jochiende ma ne okwayo Yesu ni kik omigi chik ni "gidhi e bur ma ok rum". Kendo, e Jo-Rumi 10:6-7, owachnwa ni kik wawach e chunywa ni "Ng'ano mabiro idho e bur ma ok oling'? (ma en mondo oting' Kristo kowuok kuom joma otho)". Kae, wachno otigodo kaka wach ma chal gi Hades, ma en kama roho ma osetho mag joma kare kod joma richo nitie e kind tho kod chier. Kuom Tich Joote 2:27-31, wapuonjore ni e tho, chuny Kristo ne ni e "Hades" (Biblia moko oseloko wachno e yo marach ni "Machiel"), – to ne ok oweye kuno, nikech ne ochier kuom joma otho (ayat 22-33). Mano bende e kama "jalony" ma ne ok tim makare ne nitie bang' tho, kaka Yesu nonyiso e wach mar Jalony kod Lazaro; to ne nitie "gik maduong' ma ne oket" e kindgi gi joma kare (Luka 16:19-31). Kabedo mare e Hades nyalo bedo ni en mana kaka kama malaike ma ne otimo richo ne obolo piny kendo "oketgi nyaka e bura" – ma en, Tartarus" – e dho Ingesa ma pile iloko ni "mach ma okrum" (2 Petro 2:4; ng'iew Juda 6) –to opogore gi jena, nam mar mach ma nyaka chieng' kendo ma okrum.

Tich mar dho Grik ma nyiso “bur ma ok nyal pim” kata “bur ma onge giko” en abussos, ma en bur ma ok nyal pim. Otiyo kode kendo e bug Fwenyo:

1) Fwenyo 9:1-11, ma oyabere bur ma ok ng’ich mondo ogol muya ma miyo yamo bedo mudho kendo masira mar dweche abich mag winyo ma jachien ma kelo pek ne joma onge gi osimbo mar Nyasaye e wigi;

2) Fweny 11:1-3, ma inyiso ni le moro owuok e bur ma ok nyal geng’ mondo odhi oked gi jone ariyo mag Nyasaye kendo onegi;

3) Fweny 20:1-10, ma Satan ochung’ne kaka ng’at ma otwe kuom higni gana gi gana e bur maduong’, mondo kik onyal loso pinje duto mondo odhi otim lweny e piny mangima mondo oketh jomaler mag Nyasaye nyaka chop higni gana gi gana orum. Kendo e weche mogik pogruok mantie e kind “go ma okrum” kod “nam mar mach kod kidi” onyis maler – kama mogik mar kum mogik kendo ma okrum mar joma richo. Mano opogore gi Hades, ma biro rumo e kinde bura mogik kendo ma ji duto biro ng’ado. (Fweny 20:11-15)

Wacho qwachi: "Opuodho" mag "abyss ne oweyo mondo odhi oko kuom kinde moro nikech gino ma Nyasaye dwaro. Onyalo bedo adier bende kuom "jochiende" mondo oyiene nyiso teko mar Nyasaye molooyo teko mag jachien, kaka ma ne otim gi Ruoth marwa kod jootene kod jomoko moko.

To wan gi gik mamoko ma nyaka wang’e, e ndiko ma ondiki ne Jokristo ma nigi anyuola mar jo-Yahudi kod riwruok mar alwora mar dini, ma oriwo “yamo” kaka kama ng’ato timoe gik moko.

E Jo-Efeso 2:2, Satan ochung’ne wach ma wacho ni “ne uwuotho kaluwore gi yore mag pinyini, kaluwore gi jatend teko mag yamo mar roho ma sani tiyo e kind joma ok winjo wach.”

E Jo-Efeso 6:10-12: "Mogik, bed motegno e Ruoth, kendo e teko mar tekone. Rwak gik lweny duto mag Nyasaye, mondo ubed gi nyalo mar chung’ motegno e nyim rieke mag jachien. Nikech lweny marwa oken gi ring’o kod remo [ok gi dhano, mokuongo kata kende], to gi teko mag pinyini, to gi teko mag pinyini, kendo mudho mar tim makare], e lweny gi roho mar richo ma ni e kuonde mag polo” (polo ma ni e kor lwasi), kata ne riwruoge ma nigi teko ma nigi rang’iny mamalo e piny ma ni e bwo loch mar Satan kod jotendgi.

E Jo-Kolosai wan gi weche maluwoyi: "Nyasaye osegonyowa [ma gin Jokristo] kuom teko mar mudho [loch kata pinyruodh Satan], kendo oselokowa e pinyruodh Wuode ma ohero [Yesu Kristo, ma pinyruodhe en mar ler (neni Johana 1:1-14;-7:12; 2:7-11, kama “mudho” kod ler” ok gin mag ringruok, to gin mag roho, mag tim makare, mag timbe mabeyo)]” (1:13)—ma onge wach moro amora ma onyiso kata lokore e kama gik moko nitie.

Omiyo: "Riekruek mondo kik obed ng’ato ma nyalo kethou kuom rieke mare kod rieke mare ma ongee tich, kaluwore gi gik machon [kata gik madongo] mag piny, to ok kaluwore gi Kristo: nikech e iye, pong’ duto mar Nyasaye odak e ringruok, kendo kuome upong’, ma en wich mar loch duto

mag loch kod tekogi: ... e yo maler, ka oloyogi e iye (manyiso ni, e tho mare e wi yath)." (2:8-10,15)

Wacho qwachi: Wach ma iloko kae ni roho madongo, gik madongo, nyalo nyiso chike madongo mag ng'eyo; bende ne itiyoko e weche madongo ma ne oloso piny (piny, yamo, mach, kod pi) ma kinde moko ne ipare ni gin teko mag roho. Kata kamano, wachno ne itiyoko bende kuom 'gik ma ni e polo kod teko ma ne ipare ni nitie e iye.' Magi ne okawe ni nigi teko kuom weche mag dhano, mana kaka ji sani oyie gi gik mabiro timore e kinde mabiro kendo somo ranyisi mag gik ma timore e gaset ma pile ka pile, kendo seche moko gikawogi kaka gik mochuno."

Paro: Wach ma luwogi e buk mar Cambridge Bible Commentary kuom Muma Manyien mar Ingresa nigi gik mang'eny ma nyalo goyo erokamano: "Kende, oket ler ni Yesu kende e ma en gino maduong' ahinya e ngima Jokristo. 10:10, 11. 10 Kinde mang'eny, mbakano ne ochung'ne miriambo machon kata weche machon ma ne wuoyo kuom nyiseche ma nyiri kod nyiseche ma nyiri. piny ne nenore ni gin madongo (nenore e wi 1:16) .

Omiyo, ndiko giwagi ok gin gik ma ng'ato nyalo ng'eyo e Singruok Machon kata e Singruok Manyien e wi kuonde ma ng'ato nyalo ng'iyoe kendo ka watemo timo kamano, mano nyalo bedo gi ng'iyoko maduong' ahinya.

C. Jachien Nitie Koro

Kanisa mar Jo-Katholik ma Rumi ma miyo kit oganda bedo gi thuolo maromre gi ndiko e yie kod timne, oyie ni nitie ng'anjo mar jochiende sani. Katekismu mare mar puonj mag Jokristo, 1949, ma en buk mar ariyo ma ne oloso," nyiso paro ni "jochiende [ma en, jochiende], kata jochiende ma okbeyo" ma yudore e ndiko gin "malaike maricho," kendo .

- (a) Seche moko oyiene jochiende mondo odonj e ringruok mar ng'ato mondo oti kod tekone e wi nyalone – chal ma ong'ere kaka bedo gi teko mar jachien; kata giyenegi mondo giketh ng'ato ka gin oko – chal ma ong'ere kaka ng'iyoko mar jachien.
- (b) Bedo gi gik ma jachien kod gombo mag jachien oyienegi gi Nyasaye mondo onyis Duong' mare, mondo omi richo kum, mondo okel joketho mondo olok chunyi, kata mondo omi thuolo mar tiyo kod tim makare.
- (c) Ka jachien tiyo kod ringre ng'at ma nigi jachien mondo owach kata otim gik maricho, ng'atno ok bed gi ketho mar richo, tekni ok oyie gi chunye duto.
- (d) Exorcism en tim mar golo kata geng'o jochiende kuom ji, kuonde kata gik ma jochiendego nigi kata ma gin-go. Kanisa ne yudo kuom Kristo teko mar golo jochiende.
- (e) Jago ma golo jochiende en ng'at ma nigi teko, ma omiye gi bishop, mar golo jochiende. Oda mar jogo ma golo jochiende en mar adek kuom oda ang'wen matindo mag Kanisa mar Ugwe. En mana ka omiye yie kuom bisop mare e jadolo oyiene tiyo kod teko mare mar golo jochiende."

"Mathayo 10:1; Jo-Efeso 6"11. 1 Petro 5:8-9. (Suong' 44, 45; pej 34-36)

Oboke moko mag Jo-Protestant nyiso ni yie ni jochiende nigi ng'ato en gima adier nyaka sani. "Haynes, e buge ma iluongo ni weche mag roho kod weche mag Jokristo, wacho niya: 'Satan nigi chuny kod ringre chwo kod mon sani mana kaka chon.

Ndiko

Ndiko ok nyis wach maler kuom wach ma sani wapuonjore, kata kamano, wanyalo nono gimoro amora ma wang'eyo ma nyalo miyowa ng'eyo.

- . mondo oyiene ng'ato onyis kokalo kuomgi teko mar Nyasaye e wi teko mar jachien, kae to odok piny ahinya, kata obedo ni ok ogol oko chuth.

Gima jachienno ne ochopo e gikone kendo nochako dok piny kata ka Kristo pod ngima, nyalo bedo adier. Nikech owuoyo kuom otweyo "ng'at ma nigi teko" (Satan) kendo "ne oketho ode" (kokalo kuom golo jochiende) (Mathayo 12:28-29). Kendo ka ji piero abiro ma ne ooro motelo e kuonde ma ne odhi limo bang'e, noduogo gi mor ni "kata jochiende winjowa e nyingi," nowacho niya, "Ne aneno Satan ka olwar kaka mil polo kowuok e polo." (Luka 10:17-20)

- (b) Nenore ni en gima duong' ahinya ni teko mar golo jochiende ok oyange kaka achiel kuom mich mag hono e barupe moro amora ma ne ondiki ne kanisa kata ne Jokristo, kata obedo ni ne otigodo gi joote (kod Filipino) kaka ondik e bug Tich Joote kendo ne osingo kendo ondiki e Marko 16:17-29.

- (c) Ok ong'ere maber kuom ndiko ni gin gik mage ma ne nyalo miyo ng'ato obed gi jachien, kata obedo ni wach mar ranyisi ma Kristo nondiko e Matayo 12:43-45 nenore ni nyiso ni "ot ma onge ng'ato" nyalo dak kendo, kendo kuom mano ni bedo maonge gi tim mowinjore mar Nyasaye kod kido, kata ka onge kido marach, nyalo bedo ni en mar jachien kata ma ok ber.

KAR TIEKO

Kuom gik moko duto ma wasepuonjore, giko mar gik ma wapuonjore kuomwa wawegi yudore e Jo-Efeso 6:10-20 kod Jo-Kolosai 2:8-15, ma wasepuonjore, kod gima bende wan-go e Jo-Kolosai 2:16 - 3:17 (kod weche mamoko ma chal gi mago), ma miyowa adier ni Kristo nigi teko molooyo malaike mare duto, ka en gi teko maduong' molooyo malaike mare duto. mondo warruok marwa kuom lochgi obed gi adier kuom yie kuome kendo bedo gi adier kuome. Mano owinjore ogol Jokristo kuom luoro duto mag yie ma ok adier kod luoro mar piny mar jochiende ma richo.

Jochiende ok gin mag Kristo kaka ne ogologi oko kendo ne otigodo gi Satan mondo otim dware mare.